

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства
імені Костянтина Нємця***

До захисту допустити

В.о. завідувача кафедри _____ Людмила КЛЮЧКО

«_____» _____ 2025 р.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРАЇН АСЕАН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Виконала: студентка II курсу, групи ГЧ-21
спеціальності 106 «Географія»,
ОПП «Економічна, соціальна географія
та регіональний розвиток»
Слєпцова Анна Олегівна

Науковий керівник:
к. геогр. н., доцент Телебенєва Євгенія Юрїївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ

Секретар ЕК Олена ПЄДЬ

«_____» _____ 2023 р.

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН АСЕАН.....	6
1.1. Характеристика країн АСЕАН.....	6
1.1.1. <i>Історичні передумови формування, цілі та завдання АСЕАН.....</i>	<i>6</i>
1.1.2. <i>Основні документи АСЕАН.....</i>	<i>9</i>
1.2. Особливості, структура та механізми АСЕАН.....	12
1.3. Етапи становлення геополітичного простору країн АСЕАН.....	15
РОЗДІЛ 2. ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА СТРАТЕГІЇ КРАЇН АСЕАН.....	19
2.1. Політичні системи та зовнішньополітичні пріоритети країн АСЕАН.....	19
2.2. Роль економічної інтеграції в підтриманні системної геополітичної рівноваги в країнах АСЕАН.....	24
2.3. Вплив наддержав на геополітичну динаміку регіону.....	28
2.3.1. <i>Вплив США.....</i>	<i>28</i>
2.3.2. <i>Вплив Китаю.....</i>	<i>30</i>
2.3.3. <i>Вплив Японії та Індії.....</i>	<i>32</i>
2.4. Роль АСЕАН як регіонального посередника в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.....	37
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АСЕАН.....	41
3.1. Вплив глобалізації та нових центрів сили на політику АСЕАН.....	41
3.2. Безпеківі загрози в регіоні.....	45
3.3. Геоекономічна конкуренція та енергетичні інтереси держав-членів.....	48
3.4. Перспективи подальшої інтеграції та роль АСЕАН у формуванні нового світового порядку	51
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59

ВСТУП

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) – це геополітична та економічна Асоціація держав Південно-Східної Азії. АСЕАН була заснована 8 серпня 1967 р. в Таїланді, після підписання Декларації АСЕАН. Засновниками якої були такі країни: Таїланд, Індонезія, Малайзія, Філіппіни та Сінгапур. Пізніше до асоціації приєдналися такі країни: Бруней-Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янма та Камбоджа. На 2025 р. до складу АСЕАН входять одинадцять членів-держав.

На сьогодні Асоціація держав Південно-Східної Азії має велике геополітичне значення, як у країнах Азії так і на світовій арені. Має унікальну геополітичну структуру та трансформацію країн. Тому, дослідження геополітичного розвитку та трансформації країн Південно-Східної Азії є актуальною темою сьогодення. Дана асоціація швидко розвивається та несе за собою швидку соціальну-економічну та політичну трансформацію країн-членів.

Актуальність даної теми полягає у новизні дослідження, щодо геополітичного розвитку та становлення АСЕАН, як впливової асоціації на світовій арені. Важливо визначити особливості розвитку АСЕАН та її перспективи у майбутньому. Аналізуючи інформаційні джерела з питань співпраці України з АСЕАН, можна зазначити, що дана тема є малодослідженою та не має широкого розкриття, лише у 2021 р. Д. Кулеба відкрив «Центр досліджень країн АСЕАН», тому дана тема потребує актуальних досліджень сьогодення. Крім цього, у сучасній ситуації, розвиток зовнішньоекономічних зав'язків України та АСЕАН є дуже важливим та перспективним, що і доводить актуальність обраної теми дослідження.

Метою роботи є комплексний аналіз геополітичних чинників, що визначають розвиток АСЕАН, та виявлення їх впливу на становище асоціації в системі сучасних міжнародних відносин. Із зазначеної мети були сформульовані наступні завдання:

- розкрити теоретичні основи геополітики та визначити її місце в сучасній системі міжнародних відносин
- проаналізувати історичні передумови формування зовнішньополітичних та інтеграційних процесів країн Південно-Східної Азії
- охарактеризувати політичні, економічні та цивілізаційні особливості держав-членів АСЕАН, які впливають на їх геополітичний вибір
- проаналізувати вплив ключових глобальних і регіональних факторів на геополітичну динаміку АСЕАН
- виявити сучасні виклики та загрози геополітичній стабільності регіону
- оцінити перспективи подальшої інтеграції країн АСЕАН та їх роль у формування нового поліцентричного світового порядку.

Об'єктом дослідження є країни-члени АСЕАН.

Предметом дослідження є особливості геополітичного розвитку та трансформації країн АСЕАН.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи магістра є теоретичні положення соціально-економічної географії, зокрема Б. Генс, О. Руохомяки, А. Кофи, Р. Стиклор, М. Расел, Шерон С, Джоан Лін, Мелінда Мартінус, Фам Тхі Фуонг Тхао, Фара Надін Сет, Лукаш Лаш, Ганс Й. Рот, іліан Спандлер, Теренс Гомес, П'єтро Масіна, Сільвія Віньято, Є. І. Барщевський, Д. Кулеба, Л.П. Черняга, Ману Бхаскаран, Тахсин Саади Седик, Жа Фен, Лаура Алонсо, Мануель Ф. Монтес.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи магістра складають статистичні дані Asian Development Bank, OECD, Population Trends Asiapacific, та офіційний сайт АСЕАН, а також дані літературних та довідкових видань, статей, інтернет-ресурсів, методичних та періодичних видань Центральної наукової бібліотеки імені В. Н. Каразіна.

При написання кваліфікаційної роботи магістра були використані загальнонаукові та конкретнонаукові *методи дослідження*: аналіз і синтез, математико-статистичні методи, індуктивний та дедуктивний, системний,

графічний, історико-географічний, порівняльно-географічний та картографічний методи.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (74 найменування). Робота викладена на 70 сторінках, містить графіки, картосхеми, фотографії тощо.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН АСЕАН

1.1. Характеристика країн АСЕАН

1.1.1. Історичні передумови формування, цілі та завдання АСЕАН.

Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN – Association of Southeast Asian Nations) є однією з найвпливовіших регіональних міждержавних організацій сучасного світу. Її створення стало закономірним результатом складних політичних, економічних та безпекових процесів, що відбувалися у Південно-Східній Азії після завершення Другої світової війни та в умовах біполярного поділу світу під час «холодної війни».

Після здобуття незалежності більшістю держав регіону у 1940-1950-х роках, перед новоутвореними країнами постали численні виклики: необхідність розбудови національної економіки, зміцнення державного суверенітету, подолання наслідків колоніальної залежності, а також загроза втручання зовнішніх сил у внутрішні справи. Додатковим фактором нестабільності стали численні територіальні суперечки, внутрішні конфлікти, а також поширення комуністичних ідей, що активно підтримувалися Радянським Союзом і Китаєм у межах геополітичного протистояння зі США та їхніми союзниками.

У цих умовах керівництво країн Південно-Східної Азії усвідомило необхідність створення платформи для політичного діалогу, взаємної довіри, колективної безпеки та економічного співробітництва. Першими спробами регіональної інтеграції стали утворення таких об'єднань, як Організація договору Південно-Східної Азії (SEATO) та Асоціація Південно-Східної Азії (ASA), проте вони виявилися недостатньо ефективними через обмежене коло учасників та залежність від зовнішніх геополітичних сил.

Ключовою подією, що привела до створення АСЕАН, стала неформальна зустріч міністрів закордонних справ п'яти держав – Індонезії, Малайзії, Таїланду, Сінгапуру та Філіппін. 8 серпня 1967 року в місті Бангкок було

підписано установчий документ – «Декларацію АСЕАН» (Бангкокську декларацію). Від імені своїх держав її підписали міністри закордонних справ: Адам Малік (Індонезія), Нарсісо Рамос (Філіппіни), Тун Абдул Разак (Малайзія), С. Раджаратнам (Сінгапур) та Танат Хоман (Таїланд). Цей документ офіційно засвідчив створення Асоціації держав Південно-Східної Азії як регіональної міжурядової організації, що поклало початок новому етапу політичної та економічної інтеграції регіону [39].

На початковому етапі АСЕАН об'єднувала лише п'ять держав-засновниць – Таїланд, Сінгапур, Філіппіни, Малайзію та Індонезію. Пріоритетом їхньої співпраці було забезпечення політичної стабільності, запобігання міждержавним конфліктам, обмеження зовнішнього втручання та створення передумов для сталого економічного розвитку.

Подальше розширення АСЕАН відбувалося поступово, у міру стабілізації політичної ситуації в регіоні. Шостою державою-членом став Бруней-Даруссалам, який приєднався до асоціації 7 січня 1984 року, одразу після отримання незалежності від Великої Британії. Наступним етапом розширення стало приєднання соціалістичних держав регіону: 28 липня 1995 року членом АСЕАН став В'єтнам, що засвідчило зменшення ідеологічного протистояння та перехід організації до нової моделі інтеграції. 23 липня 1997 року до АСЕАН одночасно приєдналися Лаоська Народно-Демократична Республіка та М'янма, а завершальним етапом формування «десятки» стало приєднання Камбоджі 30 квітня 1999 року. Останньою на сьогодні країною-членом АСЕАН є Східний Тимор, який офіційно вступив до організації 26 жовтня 2025 року. Таким чином, станом на сьогодні АСЕАН об'єднує одинадцять держав Південно-Східної Азії [39].

Основні цілі та завдання функціонування АСЕАН закріплені в її установчих документах, насамперед у Бангкокській декларації 1967 року, а також у Статуті АСЕАН, ухваленому в 2007 році. Вони мають комплексний характер і охоплюють політичну, економічну, соціальну, культурну та безпекову сфери. Головною стратегічною метою АСЕАН є прискорення

економічного зростання, соціального прогресу та культурного розвитку держав-членів шляхом активного регіонального співробітництва. У межах цієї мети особлива увага приділяється формуванню спільного економічного простору, розвитку внутрішньорегіональної торгівлі, залученню інвестицій, вдосконаленню транспортної, логістичної та виробничої інфраструктури.

Важливим завданням АСЕАН є підтримка миру, безпеки та стабільності в регіоні Південно-Східної Азії. Організація дотримується принципів невтручання у внутрішні справи держав, поваги до суверенітету, територіальної цілісності, рівноправності та мирного врегулювання міжнародних спорів. У своїй діяльності АСЕАН керується також нормами та принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй, сприяючи зміцненню глобальної безпеки.

Одним із ключових напрямів діяльності АСЕАН є розвиток співробітництва в соціальній та гуманітарній сферах. Організація приділяє увагу підвищенню рівня життя населення, боротьбі з бідністю, розвитку систем охорони здоров'я, освіти, науки та культури. Важливе місце посідають програми академічного обміну, підготовки кадрів, сприяння науковим дослідженням та впровадженню інновацій. Значну роль у функціонуванні АСЕАН відіграє стимулювання розвитку сільського господарства, промисловості та торгівлі. Країни-члени активно співпрацюють у сфері продовольчої безпеки, аграрного виробництва, енергетики, цифрової економіки та екологічної безпеки. Особливе значення має формування сприятливого інвестиційного клімату, розвиток малого та середнього бізнесу, а також підтримка підприємництва.

Окремим завданням АСЕАН є покращення умов міжнародної торгівлі, усунення тарифних і нетарифних бар'єрів, гармонізація митного регулювання та спрощення процедур перетину кордонів. У перспективі це сприяє зростанню конкурентоспроможності економік держав-членів та їхній інтеграції у світову економічну систему. Крім того, АСЕАН активно розвиває зовнішні зв'язки з іншими міжнародними та регіональними організаціями, такими як ООН, Європейський Союз, АТЕС, СОР, а також із провідними державами світу –

США, Китаєм, Японією, Республікою Корея та Індією. Це дозволяє організації виступати важливим суб'єктом міжнародних відносин у Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Таким чином, АСЕАН є не лише політичним та економічним союзом, а й важливою платформою для забезпечення стабільності, розвитку та інтеграції країн Південно-Східної Азії. Її діяльність спрямована на формування єдиного регіонального простору, підвищення добробуту населення та зміцнення позицій регіону у світовій економіці та політиці.

Рис. 1.1. Картохема країн-членів асоціації Південно-Східної Азії [39]

1.1.2. Основні документи АСЕАН. Основним установчим документом Асоціації держав Південно-Східної Азії є Бангкокська декларація, або Декларація АСЕАН, яка була підписана 8 серпня 1967 року представниками п'яти держав-засновниць [18]. Цей документ мав відносно стислий характер і складався лише з п'яти статей, однак саме в ньому було закладено концептуальні засади існування організації. У Декларації визначалися ключова мета створення АСЕАН, а саме – сприяння регіональній стабільності, економічному зростанню та соціальному прогресу, а також проголошувалися

принципи добровільної співпраці між країнами-членами. Документ окреслив базові напрями взаємодії у політичній, економічній, культурній та соціальній сферах, що стало фундаментом для подальшого інституційного розвитку організації.

Із розширенням складу АСЕАН, ускладненням її внутрішніх механізмів та зростанням ролі на міжнародній арені виникла об'єктивна необхідність у створенні повноцінної правової бази функціонування організації. У зв'язку з цим ключовим сучасним нормативно-правовим актом стала Хартія АСЕАН, ухвалена у 2007 році та така, що набула чинності 15 грудня 2008 року [57]. Хартія АСЕАН є першим документом, який надав асоціації правосуб'єктність як міжнародній організації, чітко визначив її інституційну структуру, принципи діяльності, механізм ухвалення рішень, а також права й обов'язки держав-членів. Даний документ був повністю ратифікований усіма десятима країнами-членами АСЕАН та закріпив головні юридичні зобов'язання держав щодо розвитку інтеграційних процесів, дотримання принципів співробітництва і взаємної відповідальності.

Окрім основних установчих документів, упродовж усього періоду існування АСЕАН було укладено значну кількість договорів, декларацій, угод та протоколів, що регулюють різні аспекти взаємодії країн-членів і спрямовані на забезпечення регіонального миру, безпеки та стабільного розвитку. Особливе місце серед них посідає Договір про дружбу та співпрацю в Південно-Східній Азії, підписаний у 1976 році. Даний договір закріпив основні принципи міждержавних відносин у регіоні, зокрема взаємну повагу до суверенітету та територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи, відмову від загрози силою або її застосування, а також мирне врегулювання конфліктів. Саме цей документ став правовою основою для формування «асеанського способу» (ASEAN Way), який ґрунтується на досягненні консенсусу та дипломатичному діалозі.

Вагоме значення для забезпечення міжнародної безпеки має Договір про створення зони, вільної від ядерної зброї в Південно-Східній Азії, укладений у

1995 році [4]. Цей договір спрямований на заборону розміщення, розробки, зберігання та використання ядерної зброї на території держав-членів АСЕАН і розглядається як важливий внесок регіону у глобальну систему нерозповсюдження ядерної зброї. Ухвалення цього документа суттєво зміцнило імідж АСЕАН як відповідального суб'єкта міжнародних відносин, який підтримує ідеї миру та колективної безпеки.

Подальший стратегічний розвиток організації було визначено у 1997 році, коли країни-члени АСЕАН прийняли програмний документ під назвою «Бачення АСЕАН 2020». У цьому документі було сформульовано довгострокові цілі розвитку організації на двадцятирічний період, серед яких створення економічно інтегрованого, політично стабільного та соціально орієнтованого регіону. Документ передбачав формування єдиної спільноти АСЕАН, зміцнення конкурентоспроможності економік, підвищення добробуту населення та посилення ролі організації у світовій політиці. Важливим етапом інституційного розвитку АСЕАН стало підписання у 2003 році Декларації Згоди АСЕАН II, відомої також як Балійська декларація II. У ній було закладено концепцію формування трьох ключових напрямів співпраці: політико-безпекової, економічної та соціально-культурної спільнот АСЕАН. Саме цей документ започаткував створення цілісної моделі регіональної інтеграції, яка передбачала поглиблення взаємодії між державами у всіх ключових сферах.

Підписання вищезазначених договорів і декларацій створило правові та політичні передумови для ухвалення Куала-Лумпурської декларації 2005 року, яка офіційно закріпила курс на розроблення та прийняття Хартії АСЕАН як єдиного комплексного правового документа. Після тривалих переговорів, погоджень та процедур узгодження Хартія АСЕАН була остаточно прийнята, а її повна актуалізація відбулася у 2015 році. Відтоді вона залишається основним нормативно-правовим актом організації, що регламентує всі аспекти її діяльності та подальшого розвитку [57]. Таким чином, еволюція правової бази АСЕАН від короткої Бангкокської декларації до комплексної Хартії свідчить

про поступовий перехід організації від формату міждержавного діалогу до повноцінної регіональної інституції з чітко визначеними юридичними механізмами функціонування.

1.2. Особливості, структура та механізми АСЕАН

Структура управління Асоціації держав Південно-Східної Азії є багаторівневою та поєднує наднаціональні, міжурядові й національні інституції, що забезпечують координацію співпраці між державами-членами у політичній, економічній, соціальній та безпековій сферах. Центральне місце в системі управління АСЕАН посідає Генеральний секретаріат, який очолює Генеральний секретар АСЕАН. Ця посадова особа виконує ключову роль у забезпеченні безперервного функціонування організації, реалізації прийнятих рішень, а також представництва інтересів АСЕАН на міжнародній арені. Станом на 2022 рік посаду Генерального секретаря обіймав Дато Падука Лім Джок Хой, який паралельно здійснював професійну діяльність у структурі Міністерства закордонних справ Брунею [12].

Секретаріат АСЕАН був офіційно заснований 24 лютого 1976 року [44] і на початковому етапі складався лише з Генерального секретаря та обмеженої кількості адміністративних працівників. З розвитком організації, розширенням кола її повноважень і збільшенням кількості держав-членів виникла об'єктивна потреба у реформуванні структури Секретаріату. У 1983 році до установчих положень було внесено зміни щодо істотного збільшення штатної чисельності, розширення функціональних підрозділів та підвищення рівня адміністративної ефективності. Строк перебування Генерального секретаря на посаді зазвичай становить від двох до трьох років, що забезпечує принцип ротації та рівність держав-членів у процесі управління організацією.

Крім того, було запроваджено посади заступників Генерального секретаря та помічників директорів, що дало змогу розмежувати повноваження та підвищити оперативність управління. Зі збільшенням кількості країн-членів АСЕАН відбулися додаткові зміни в управлінських механізмах, а також були

створені нові ключові посади, зокрема посада кількох заступників Генерального секретаря. Комплексний перегляд системи управління було здійснено у Протоколі 1992 року, який унормував функціональну структуру Секретаріату та чітко визначив сфери відповідальності його керівного складу.

Відповідно до чинної моделі управління, у структурі Секретаріату функціонує чітко вибудована система розподілу повноважень, згідно з якою один із заступників Генерального секретаря відповідає за корпоративні питання та внутрішнє управління Секретаріатом, включаючи адміністративні процеси, фінансове забезпечення, управління людськими ресурсами, інформаційну політику, цифрові технології та реалізацію спеціальних проєктів. Інший заступник Генерального секретаря забезпечує координацію операційної діяльності, відповідає за політичні та економічні напрями, а також підтримує Генерального секретаря у питаннях стратегічного управління та міжнародної взаємодії [44].

Загалом структура управління АСЕАН охоплює два ключові функціональні напрями – корпоративний та операційний. Корпоративні справи включають адміністрування, бюджетно-фінансову діяльність, управління кадрами, публічні комунікації, інформаційно-комунікаційні технології, а також реалізацію міжвідомчих і спеціальних проєктів. Оперативне бюро, у свою чергу, відповідає за фінансово-економічну співпрацю, макроекономічний моніторинг, розвиток економічної та функціональної взаємодії між країнами-членами, координацію торгівлі, інвестицій і сфери послуг, а також формування та реалізацію спільних програм і зовнішніх зв'язків АСЕАН [44].

Окрім Генерального секретаріату, Хартія АСЕАН передбачає створення Комітету постійних представників при АСЕАН (КППА), до складу якого входять надзвичайні та повноважні послы держав-членів, акредитовані при АСЕАН у столиці Індонезії – місті Джакарта. Цей орган є важливою ланкою між національними урядами та центральними інституціями АСЕАН. Основними завданнями Комітету є моніторинг реалізації рішень, ухвалених на рівні глав держав та урядів, координація міжсекторальних і наскрізних питань,

розвиток партнерських відносин із зовнішніми партнерами АСЕАН, а також забезпечення адміністративної, організаційної та аналітичної підтримки діяльності Секретаріату [28].

Важливу роль у забезпеченні практичної реалізації рішень АСЕАН відіграють також національні інституції держав-членів, зокрема Національні секретаріати та Генеральні секретарі на національному рівні. Національний секретаріат виконує функцію внутрішньодержавного координаційного центру, який забезпечує взаємодію між центральними органами влади та структурами АСЕАН, а також відповідає за імплементацію рішень, програм і зобов'язань асоціації у межах своєї держави [46]. Саме через ці органи здійснюється адаптація регіональних рішень до національних умов розвитку. Крім того, у структурі управління АСЕАН важливе місце посідає Координаційна Рада, яка забезпечує узгодженість діяльності різних органів асоціації, контролює процес підготовки стратегічних документів, стежить за виконанням рішень та координує співпрацю держав-членів у рамках багатосторонніх ініціатив. До складу Координаційної Ради входять міністри закордонних справ країн-членів або їхні заступники, що підкреслює високий політичний рівень цього органу [29].

Найвищим директивним і керівним органом АСЕАН є Саміт АСЕАН, до складу якого входять глави держав і урядів усіх країн-членів. Саме на цьому рівні ухвалюються стратегічні рішення щодо основних напрямів розвитку асоціації, визначаються довгострокові пріоритети співпраці та затверджуються ключові політичні й економічні ініціативи. Зустрічі Саміту проводяться, як правило, двічі на рік у строки, що визначаються Головою Саміту в координації з іншими державами-членами. Перший Саміт АСЕАН відбувся 23-24 лютого 1976 року на острові Балі в Індонезії, що стало знаковою подією в історії інституційного розвитку організації. Станом на 2025 рік уже проведено 47 самітів АСЕАН, що свідчить про стабільність та безперервність діяльності цього вищого керівного органу [43].

Отже, система управління АСЕАН являє собою складний, багаторівневий механізм, який поєднує наднаціональні та національні елементи управління. Створення розгалуженої мережі інституцій, від Генерального секретаріату до національних координуючих органів, забезпечує ефективний контроль за реалізацією рішень, сприяє поглибленню співпраці між державами-членами та підвищує авторитет АСЕАН як впливового геополітичного й економічного об'єднання на світовій арені.

1.3. Етапи становлення геополітичного простору країн АСЕАН

Становлення геополітичного простору Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) є складним, багатоступеневим і тривалим процесом, що формувався під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх політичних, економічних, соціальних та безпекових чинників. Регіон Південно-Східної Азії впродовж XX–XXI століть зазнав суттєвих трансформацій, зумовлених деколонізацією, ідеологічним протистоянням наддержав, процесами глобалізації та регіональної інтеграції. У цьому контексті АСЕАН стала важливим інституційним суб'єктом, що поступово трансформувалася з регіонального майданчика для політичного діалогу у впливового геополітичного гравця міжнародного рівня. Умовно процес формування геополітичного простору АСЕАН можна поділити на п'ять основних етапів.

Перший етап формування геополітичного простору АСЕАН припадає на період постколоніальної трансформації країн Південно-Східної Азії у середині XX століття. Після завершення Другої світової війни більшість держав регіону здобули незалежність від колоніальних метрополій. Зокрема, Таїланд, Сінгапур, Малайзія, Індонезія та Філіппіни опинилися перед необхідністю формування власних політичних систем, економічного відновлення, забезпечення територіальної цілісності та збереження суверенітету. На цьому етапі регіон характеризувався високим рівнем політичної нестабільності, соціальної напруженості, наявністю етнічних і територіальних конфліктів, а також активним поширенням ідеологічного протистояння між капіталістичною та

соціалістичною системами в умовах Холодної війни. Країни Південно-Східної Азії прагнули не лише досягти економічного розвитку, а й уникнути втягування у пряме збройне та ідеологічне протистояння між світовими центрами сили [9]. Саме в цей період почало формуватися усвідомлення необхідності регіональної солідарності як інструменту збереження стабільності.

Другий етап становлення геополітичного простору країн АСЕАН пов'язаний безпосередньо зі створенням асоціації як офіційної міждержавної організації. 8 серпня 1967 року п'ять держав – Таїланд, Сінгапур, Філіппіни, Малайзія та Індонезія – підписали Бангкокську декларацію, що стала юридичною основою формування АСЕАН. Організація була задумана як регіональний механізм політичної, економічної та соціальної співпраці, який мав сприяти регіональному миру, стабільності та розвитку, уникаючи при цьому створення прямих військово-політичних альянсів [17, 41]. АСЕАН на цьому етапі функціонувала переважно як механізм політичного діалогу та узгодження позицій між державами-членами. Основна увага приділялася зміцненню довіри, запобіганню конфліктам та розвитку співпраці у сфері торгівлі, освіти, культури й технічної допомоги. Важливим принципом стала політика невтручання у внутрішні справи країн-членів та пошук компромісних рішень на основі консенсусу, що надалі стало характерною рисою так званого «асеанського стилю» дипломатії.

Третій етап розпочався після завершення Холодної війни та розпаду Радянського Союзу на початку 1990-х років. Геополітична перебудова світового порядку створила нові можливості для регіональної інтеграції та посилення ролі АСЕАН на міжнародній арені. У цей період організація перейшла до активнішої політики регіональної взаємодії та залучення нових держав. Саме в цей час було започатковано концепцію «АСЕАН+», яка передбачала розширення форматів співпраці з ключовими азійськими державами — Китаєм, Японією та Південною Кореєю. Такі платформи діалогу суттєво підвищили стратегічне значення АСЕАН у ширшому Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Паралельно відбувався процес розширення самої

організації: у 1995 році до АСЕАН приєднався В'єтнам, у 1997 році – Лаос і М'янма, а у 1999 році – Камбоджа [52]. Таким чином, асоціація вперше об'єднала майже всі держави Південно-Східної Азії, що суттєво посилює її геополітичні позиції.

Четвертий етап пов'язаний з активізацією економічної інтеграції на початку XXI століття. АСЕАН поступово трансформувалася з політичного механізму співпраці у повноцінного економічного гравця на міжнародній арені. Центральним завданням цього періоду стало створення Економічного співтовариства АСЕАН, яке передбачало формування спільного ринку, лібералізацію торгівлі, вільний рух капіталу, товарів, послуг та робочої сили між державами-членами. Було прийнято низку програм і концепцій, спрямованих на зменшення тарифних бар'єрів, гармонізацію митного законодавства, розвиток транснаціональної інфраструктури та залучення іноземних інвестицій. Цей етап відіграв вирішальну роль у підвищенні конкурентоспроможності країн АСЕАН та їхньої інтеграції у світову економіку [40, 53]. Економічне співтовариство стало фундаментом для подальшого поглиблення міждержавної взаємодії та економічної взаємозалежності.

П'ятий етап є сучасним і розпочався у 2020-х роках. Він характеризується посиленням глобальної геополітичної конкуренції, насамперед між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою. Південно-Східна Азія стала одним із ключових вузлів сучасної архітектури безпеки, торгівлі та світових виробничих ланцюгів. У цих умовах АСЕАН опинилася в центрі суперництва наддержав за вплив у регіоні [30]. Організація прагне зберегти власну автономність і центральну роль у регіональній політиці шляхом багатовекторної дипломатії, підтримки нейтралітету, дотримання принципів ненападання, консенсусу та взаємної поваги. Одночасно АСЕАН змушена реагувати на нові виклики, зокрема пандемічні загрози, зміну клімату, кібербезпеку, енергетичну нестабільність та трансформацію глобальних економічних зв'язків.

Отже, етапи становлення геополітичного простору АСЕАН наочно демонструють еволюцію асоціації від початкового формату низькорівневої політичної співпраці п'яти держав до впливового регіонального об'єднання з вагомим голосом у світовій політиці та економіці. Даний розвиток був зумовлений як внутрішніми потребами країн регіону у стабільності, безпеці та економічному зростанні, так і зовнішніми глобальними процесами – ідеологічними протистояннями, стратегічними інтересами наддержав та економічною глобалізацією. Саме поєднання цих чинників сформувало сучасний геополітичний простір країн АСЕАН.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АСЕАН

2.1. Політичні системи та зовнішньополітичні пріоритети країн АСЕАН

Щоб поглибити й інституціоналізувати багаторічний досвід, накопичений у сфері політичної та безпекової взаємодії, лідери АСЕАН ухвалили рішення про формування Політико-безпекового співтовариства АСЕАН (APSC). APSC має на меті забезпечити, щоб країни регіону жили в мирі одна з одною та зі світом у справедливому, демократичному та гармонійному середовищі. Члени Співтовариства зобов'язуються покладатися виключно на мирні процеси у врегулюванні внутрішньорегіональних розбіжностей і розглядають свою безпеку як фундаментально пов'язану одна з одною та обмежену географічним розташуванням, спільним баченням та цілями. Вона має такі компоненти: політичний розвиток, формування та обмін нормами, запобігання конфліктам, врегулювання конфліктів, постконфліктна мирна розбудова та механізми впровадження [46].

Політичні системи країн-членів включають недосконалі демократії, авторитарні держави та гібридні режими. Протягом останнього десятиліття деякі раніше напівдемократичні уряди, такі як Індонезія та Камбоджа, ставали дедалі авторитарнішими. Сьогодні, за даними правозахисної організації Freedom House, Східний Тимор залишається єдиною повністю вільною демократією в Південно-Східній Азії.

Країни АСЕАН представляють собою регіон із значною політичної різноманітністю. Що обумовлено історичними, культурними, соціально-економічними та ідеологічними особливостями кожної держави. Незважаючи на різні політичні режими, усі держави-члени АСЕАН змогли знайти спільні принципи співпраці, що дозволяють асоціації ефективно функціонувати у сфері регіональної безпеки та економічної інтеграції.

За формою правління країни АСЕАН можна умовно поділити на декілька типів:

1. *Демократичні системи.* Це держави з розвиненими демократичними інститутами, дані країни регулярно проводять вибори, забезпечують існування багатопартійної системи та функціонування демократичних механізмів контролю влади. До цих країн відносяться: Індонезія, Філіппіни, Малайзія та Сінгапур [50].

2. *Однопартійні та соціалістичні режими.* До даного типу відносяться, такі країни як, В'єтнам та Лаос. Обидві країни дотримуються принципу однопартійності, де ключові політичні рішення приймаються Комуністичною партією, що забезпечує стабільність та послідовність державної політики, однак обмежує політичну конкуренцію [28].

3. *Гібридні та військові режими.* До них відносяться Таїланд та М'янма. Вони демонструють гібридні політичні моделі, які поєднують демократичні та авторитарні елементи. В М'янмі влада перебуває під сильним контролем військових структур, що значно впливає на внутрішню політику та міжнародну позицію держави [66].

Політичні системи країн АСЕАН включають *абсолютні монархії, конституційні монархії, республіки та тимчасовий уряд.*

Абсолютна монархія – це форма правління, за якої монарх має верховну владу, не обмежену законами чи конституцією. Правитель здійснює повну виконавчу, законодавчу та судову владу, часто підкріплену традиціями чи релігією. У даній системі немає демократичних виборів лідера. До даної політичної системи відноситься – Бруней [63].

Конституційна монархія обмежує повноваження монарха конституцією або правовими рамками. Монарх служить церемоніальним главою держави, тоді як орані посадовці (такі як прем'єр-міністр та парламент) керують управлінням. Ці системи поєднують традиції з демократичними принципами. До даної політичної системи відносяться – Малайзія, Таїланд та Камбоджа [67].

Республіка – це держава, де глава держави обирається прямо або опосередковано, а влада належить народу або його представникам. Керівництво змінюється шляхом регулярних виборів, і спадкової монархії немає. Республіки можуть варіюватися від ліберальних демократій до однопартійних соціалістичних систем. До даної системи відносяться такі країни – Індонезія, Філіппіни, Сінгапур, В'єтнам, Лаос та Східний Тимор [41].

Тимчасовий уряд – це тимчасовий керівний орган, який зазвичай формується під час кризи, наприклад, після перевороту або краху попереднього режиму. Йому часто бракує демократичної легітимності, і він може правити за допомогою указів або військового контролю. Дані уряди зазвичай є перехідними, але можуть бути довготривалими. До даної політичної форми відноситься М'янма [11, 69].

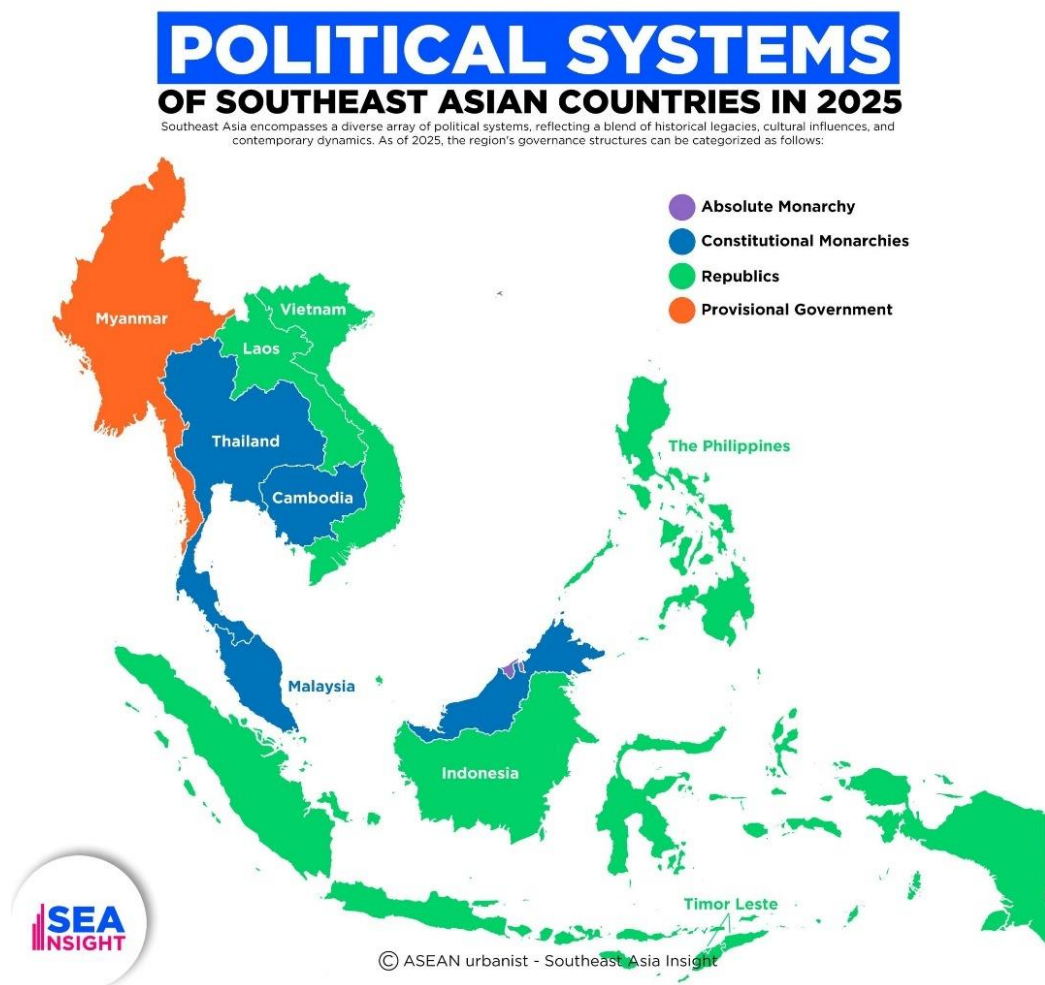

Рис. 2.1. Політичні системи країн АСЕАН на 2025 рік [41]

Фокус геополітичної сили зміщується на схід. Більше половини населення світу зараз проживає в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, і близько 35% світового економічного виробництва виробляється там (з урахуванням купівельної спроможності: 40%). На геополітичному рівні країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону також мають дедалі більший вплив на міжнародній арені. Південно-Східна Азія є частиною цього розвитку. Разом її одинадцять країн складають п'яту за величиною економіку світу. Їхнє географічне розташування в самому серці Азіатсько-Тихоокеанського регіону надає їм додаткової значущості та ставить їх у центр стратегічної конкуренції між Китайською Народною Республікою та Сполученими Штатами. Завдяки динамічному розвитку економік Південно-Східної Азії існує зростаючий потенціал для співпраці в галузі торгівлі та інвестицій.

Зовнішньополітичні стратегії країн АСЕАН визначаються як внутрішньополітичними особливостями, так і позицією держави у регіональному та глобальному контексті. Всі члени дотримуються принципів невтручання та консенсусу, кожна держава має свої пріоритети, що формуються на основі національних інтересів, географічного положення, економічного потенціалу та безпекових викликів.

АСЕАН-6 – це перша група держав, які підписали Бангкокську декларацію 1967 року. До цієї групи входять Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд та Бруней. Дані країни визначають регіональну політику АСЕАН і мають власні особливості у зовнішній політиці, що поєднуються з принципами асоціації.

Зовнішня політика Індонезії базується на концепції «Глобальної морської осі», що означає прагнення забезпечити морську безпеку, захист морських комунікацій та стратегічних водних шляхів. Ця доктрина передбачає активну участь Індонезії у багатосторонніх регіональних та глобальних механізмах, таких як АСЕАН та АТЕС. Водночас Індонезія виступає за нейтральну, балансуєчу дипломатію, підтримуючи рівновагу між наддержавами, зокрема США та Китай [34].

ASEAN-6 real GDP growth, %

	Historical average			DBS forecasts
	2000-09	2010-19	2020-24	2025 - 40
ASEAN-6	5.1	5.3	3.1	4.8
Vietnam	6.9	6.6	5.2	6.0
Philippines	4.5	6.4	3.0	6.0
Indonesia	5.3	5.4	3.4	5.6
Malaysia	4.7	5.4	3.1	4.2
Singapore	5.4	5.0	3.3	2.3
Thailand	4.3	3.6	0.5	2.2

Source: IMF, CEIC, DBS

Рис. 2.2. АСЕН-6 ВВП, % [74]

Зовнішньополітична стратегія Малайзії полягає у балансуванні між великими державами та підтримці регіональної стабільності. Малайзія активно розвиває економічну дипломатію, прагне інтегруватися у регіональні торговельні та інвестиційні механізми, водночас забезпечуючи безпеку через участь у багатосторонніх платформах АСЕАН. Такий підхід дозволяє Малайзії зберігати гнучкість у відносинах як з США, так і з Китаєм [50].

Філіппіни формують зовнішню політику, спираючись на підтримку багатосторонніх відносин та союзів безпеки, особливо з США, що традиційно є їх стратегічним партнером у сфері оборони. Водночас країна активно бере участь у регіональних економічних ініціативах і прагне зберегти відкриту економічну модель, забезпечуючи інвестиційні потоки та міжнародну співпрацю [51].

Зовнішня політика Сінгапуру концентрується на дипломатії, фінансовій стабільності та високих технологіях. Країна позиціонує себе як нейтральний регіональний гравець, який підтримує мир та економічну інтеграцію у рамках АСЕАН, одночасно зміцнюючи зв'язки з глобальними центрами сили, включаючи США, ЄС, Китай та Японію [41].

Таїланд реалізує гнучку політику балансування між великими державами та регіональними партнерами. Ключовим напрямом є активна участь у багатосторонніх платформах АСЕНА, таких як АСЕАН+3 та Форум АСЕАН з регіональної безпеки, що дозволяє підтримувати стабільність у регіоні та водночас забезпечувати економічну інтеграцію з Китаєм, Японією та США [24].

Бруней орієнтується на стратегію нейтральності та регіональної стабільності, акцентуючи увагу на економічній дипломатії та безпеці через механізми АСЕАН. Країна підтримує принципи регіональної інтеграції та співпраці, зберігаючи відносно низький профіль у глобальних конфліктних питаннях [63].

Отже, хоч країни АСЕАН-6 мають різні внутрішньополітичні моделі та зовнішньополітичні пріоритети, усі вони дотримуються спільних принципів асоціації, невтручання у внутрішні справи, мирне співіснування, багатостороннє співробітництво та балансування між великими державами. Це забезпечує єдність на регіональному рівні та дозволяє впливати на міжнародні процеси як координаційний центр Південно-Східної Азії.

2.2. Роль економічної інтеграції в підтриманні системної геополітичної рівноваги в країнах АСЕАН.

Економічне зростання – це збільшення річного обсягу економічного виробництва [12], яке відображає зростання суспільного багатства та рівень економічного розвитку. Щоб стати розвиненою країною, підтримка високого економічного зростання є важливою метою для підвищення продуктивності та ефективності економіки. Тому соціально-економічний розвиток країн є метою, яку переслідують уряди.

Південно-Східна Азія розташована в південній частині Азії на найжвавішому морському шляху світу, що з'єднує Східну Азію з рештою світу. Завдяки своєму вигідному географічному розташуванню країни Південно-Східної Азії мають багато переваг у залученні інвестицій та торгівлі всередині асоціації та з іншими країнами поза асоціації [25].

Економічне співтовариство АСЕАН (АЕС) було офіційно створено у 2015 році з високими зобов'язаннями щодо перетворення АСЕАН на виробничий, торговельний та інвестиційний блок, створюючи спільний ринок для регіону з населенням понад 600 мільйонів осіб та загальним ВВП понад 2000 мільярдів доларів США, що еквівалентно великій економіці світу з високим рівнем конкурентоспроможності [31].

Інтеграційна політика пов'язана з процесом відкриття економіки та залучення прямих іноземних інвестицій. Для країн з перехідною економікою економічна інтеграція приносить більше переваг, оскільки інтеграція покращує дослідження та розробки, а також накопичення людського капіталу, одночасно залучаючи іноземні інвестиції та міжнародну торгівлю до зростання [33, 35].

Економічна інтеграція має вирішальне значення для економічного розвитку АСЕАН в контексті глобалізації. Перш за все, економічна інтеграція може допомогти членам АСЕАН пожинати плоди економічної глобалізації. Однією з головних переваг глобалізації є налагодження зв'язків з іншими країнами. Беручи участь в економічній інтеграції з іншими членами та країнами, що не входять до АСЕАН, держави АСЕАН можуть формувати та поглиблювати економічні зв'язки з різними державами, погоджуючи спільну політику та правила, такі як обмеження або усунення торговельних бар'єрів. Економічна інтеграція також дозволяє доступ до світового ринку та зовнішніх ринків країн, які є сторонами регіональних переговорів або переговорів про вільну торгівлю [36].

Регіональна інтеграція підвищує конкурентоспроможність АСЕАН та зміцнює групові позиції на міжнародній арені. Це можна довести створенням АФТА. Завдяки створенню та розвитку АФТА, АСЕАН може говорити одним голосом, представляти менші країни, займати більш рішучу позицію та привертати більше уваги. Це стало фундаментальною еволюцією АСЕАН від асоціації, зосередженої переважно на забезпеченні стабільності та миру в регіоні, до справжньої спільноти, яка також прагне зміцнити регіональні економічні зв'язки. Це свідчить про готовність та рішучість АСЕАН

представляти голос країн АСЕАН, уявляти та реалізовувати майбутнє АСЕАН як «високоінтегрованої, конкурентоспроможної, інноваційної та згуртованої економіки». Як правило, менші країни мають менший стратегічний вплив, ніж великі країни, у торговельних переговорах та стикаються з великими скороченням торговельних потоків з більшими партнерами [38].

Таким чином, АСЕАН, як асоціація, має більше переговорних можливостей в укладанні угод з великими партнерами за ЗВТ, такими як Сполучені Штати, Японія, Китай тощо. З 2003 року АСЕАН успішно уклала угоди про вільну торгівлю зі східноазіатськими країнами (Китай, Південна Корея, Японія), а також з Індією, Австралією та Новою Зеландією. Найновішим успіхом АСЕАН є ініціювання Регіонального всеохоплюючого економічного партнерства, яке допомогло створити одну з найбільших зон вільної торгівлі у світі з вищезгаданими партнерами по діалогу (за винятком виходу Індії з угоди) [40].

Перетворення на динамічний економічний центр також закріпило позиції АСЕАН на світовій арені, особливо в численних провідних міжнародних дискусіях, а саме на Азіатсько-Європейській зустрічі, Азіатсько-Тихоокеанському форумі економічного співробітництва та Всесвітньому економічному форумі [43].

Економічна інтеграція підвищує добробут людей у регіоні. Укладення регіональних торговельних угод стимулює розширення доступу до ринку. Зі збільшенням ринку в регіоні, підприємства отримують доступ до більшої споживчої бази. Збільшення розміру ринку та споживчої бази призводить до більшого попиту на товари та послуги, що призводить до вищих рівнів виробництва. Це, у свою чергу, сприяє створенню робочих місць, оскільки фірми наймають більше працівників для задоволення зростаючого попиту.

Прогрес глобалізації зробив АСЕАН однією з найбільш інтегрованих регіональних організацій у світі. Це допомагає АСЕАН розвивати торгівлю та іноземні інвестиції, збільшувати обмін інформацією та технологіями, а також розширювати можливості працевлаштування завдяки іноземним інвестиціям та

економічній відкритості. В результаті АСЕАН стала четвертим за величиною експортним регіоном у світі, поступаючи лише Європейському Союзу, Північній Америці та Китаю. Оскільки її держави-члени розвинули більш досконалі виробничі потужності, їхній експорт диверсифікувався [47].

На 27-му саміті АСЕАН у листопаді 2015 року лідери АСЕАН оприлюднили Куала-Лумпурську декларацію щодо АСЕАН 2025 – разом рухаємося вперед. Вони також схвалили План АСЕАН 2025, метою якого було посилити реалізацію незавершених елементів Плану 2015 року та запровадити нові сфери співпраці у відповідь на зміни в регіональному торговельному ландшафті. План АСЕАН 2025 побудований на п'яти взаємопов'язаних та взаємопідсилювальних стовпах: високоінтегрована та згуртована економіка, конкурентоспроможна, інноваційна та динамічна АСЕАН, посилена зв'язність та галузева співпраця, стійка, інклюзивна, орієнтована на людей та орієнтована на людей АСЕАН, та глобальна АСЕАН. АСЕАН досягла значного прогресу у впровадженні Плану АСЕАН Економічного співтовариства до 2025 року [48].

АСЕАН досягла значних успіхів у регіональній економічній інтеграції, про що свідчить створення таких ініціатив, як Економічне співтовариство АСЕАН (АЕС), Співтовариство політико-безпеки АСЕАН (APSC), Соціально-культурне співтовариство АСЕАН, а також прийняття Плану АЕС 2015 та Плану АЕС 2025. Однак співтовариство Південно-Східної Азії ще не повністю реалізувало цілі АЕС, зокрема у досягненні єдиного ринку та виробничої бази. Ця затримка значною мірою зумовлена чотирма основними проблемами: нерівномірним економічним розвитком, поширенням нетарифних бар'єрів, дисбалансом між внутрішньорегіональною та позарегіональною торгівлею та інституційними обмеженнями [50, 51].

Отже, економічна інтеграція в рамках АСЕАН значно підсилює регіональну геополітичну стабільність через кілька ключових механізмів. Взаємозалежність та зниження конфліктного потенціалу, тобто поглиблена економічна взаємодія, створює інтенсивний внутрішній ринок для товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Через таку взаємозалежність ризик

регіональних конфліктів знижується. Підвищення глобального статусу АСЕАН, сильна економічна спільнота АСЕАН дозволяє виступати як значуща геоекономічна фігура. Об'єднаний економічний простір робить регіон більш вагомим у світовій торгівлі та інвестиціях. Баланс впливу великих держав, економічна інтеграція посилює здатність АСЕАН виступати як міст між великими гравцями, такими як, Китай, США, Японія, дозволяючи країнам регіону маневрувати у сфері зовнішньої політики. Через спільні економічні інститути країни-члени можуть уникати надмірного домінування однієї великої держави та зменшити зовнішню вразливість. Поглиблена економічна інтеграція робить регіон більш стійким до глобальних економічних криз. Наприклад, країни АСЕАН у кризові періоди можуть підтримуватися за рахунок внутрішнього ринку.

2.3. Вплив наддержав на геополітичну динаміку регіону

2.3.1. Вплив США. Сполучені Штати є другим за величиною торговельним партнером АСЕАН за обсягом товарів. У 2024 році загальний обсяг торгівлі товарами між США та АСЕАН оцінювався в 476,8 млрд доларів. Значна ескалація конкуренції наддержав в Азії розпочалася з посилення політики США, спрямованої на протидію багатогранним несприятливим викликам з боку Китаю. Ця політика була запроваджена ще за часів першої адміністрації Трампа. Під час президентської виборчої кампанії 2024 року уряди та лідери громадської думки в Індо-Тихоокеанському регіоні загалом негативно оцінювали кандидата Дональда Трампа. Проте ці лідери зазвичай вважали, що їм вдалося успішно впоратися з вимогами першого уряду Трампа щодо більш справедливих торговельних відносин та збільшення внесків на оборону. Вони співпрацювали з прихильниками Трампа, хвалили Трампа та використовували двосторонні переговори для досягнення угод, які були менш витратними, ніж передбачалося раніше. Протягом перших шести місяців свого перебування на посаді Трамп чітко дав зрозуміти, що Америка, принаймні економічно, орієнтується на Азію [68].

Асоціація держав Південно-Східної Азії, стала і дедалі більше ставатиме епіцентром конкуренції великих держав. Наразі Китай має профіцит торговельного балансу зі США приблизно на 280 мільярдів доларів. Це є передумовою для тарифів Трампа, які спрямовані на перенаправлення торговельних та фінансових потоків до США, а не до Китаю. Слід зазначити, що значна частина імпорту з Китаю має додану вартість та експортується до США як частина глобальних корпоративних ланцюгів поставок. Таким чином, держави Південно-Східної Азії опиняються між молотом і наковальнею [69].

Країни Південно-Східної Азії належать до тих, хто стикається з найвищими ставками «взаємних тарифів», запропонованими адміністрацією Трампа у квітні 2025 року. Камбоджа та В'єтнам, які сильно залежать від експортних ринків США для підтримки своєї економіки, постраждали від запропонованих тарифів у розмірі 49 та 46 відсотків відповідно. Цей крок може дестабілізувати економіку АСЕАН та майбутнє торговельних відносин між США та АСЕАН. Після запропонованих тарифів, які були призупинені на дев'яносто днів з 9 квітня, деякі торговельні партнери більше не розглядатимуть Сполучені Штати як безпечну гавань для майбутніх прямих інвестицій, інвестицій в акції чи облігації [70].

Також, США має політичний вплив на країни АСЕАН. США беруть активну участь у стратегічних форумах – це дозволяє країнам регіону координувати політику та вирішувати суперечки мирним шляхом. США підтримують розвитку демократичних інститутів, верховенство права та прозорість у державному управлінні, що позитивно впливає на політичну стабільність, зменшує ризик внутрішніх криз, які могли б дестабілізувати регіон. США часто виступає як нейтральний арбітр у суперечках між країнами регіону, наприклад, у питанні територіальних конфліктів у Південно-Китайському морі [48].

Військова присутність США також має важливий вплив, США здійснюють спільні військові навчання з країнами АСЕАН, морські патрулі, обмін розвідувальною інформацією. Присутність США в АСЕАН виступає

стабілізуючим фактором, зменшуючи ризик конфліктів між країнами регіону або надмірного впливу Китаю.

Отже, США впливають на геополітичну динаміку США через економічну присутність, політичне лідерство та військову підтримку. Їх вплив допомагає зберігати баланс між наддержавами, особливо в умовах посилення ролі Китаю. Водночас країни АСЕАН повинні проявляти стратегічну гнучкість, маневруючи між США та Китаєм, щоб зберегти внутрішню стабільність та автономію.

2.3.2. Вплив Китаю. Китай є першим за величиною торговельним партнером АСЕАН за обсягом товарів [6]. Двостороння торгівля між Китаєм та АСЕАН за перші вісім місяців 2025 року зазнала рекордного зростання – понад 9,7% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Майже 20% китайського експорту припадає на АСЕАН протягом цього періоду, оскільки Китай шукає альтернативні ринки через тарифні обмеження на ринок США. На 27-го саміті АСЕАН у Куала-Лумпурі 26-28 жовтня, в якому також був присутній президент Трамп, прем'єр-міністр Китаю Лі Цян та прем'єр-міністр Малайзії Анвар Ібрагім, як голова АСЕАН, керували третім оновленням Угоди про вільну торгівлю між АСЕАН та Китаєм. Ця угода ще більше зміцнить економічні зв'язки Китаю з Південно-Східною Азією. Між 2019 і 2022 роками близько 74,2% імпорту АСЕАН з Китаю склалися з капітальних та проміжних товарів, від яких країни АСЕАН залежать для виробництва конкурентоспроможного експорту на світовому ринку [37].

Хоча зменшення залежності від ринку США є критично важливим, подальше посилення залежності від Китаю може бути не менш ризикованим для АСЕАН. Надмірна залежність від будь-якої окремої країни дає більшій країні важелі впливу для використання своєї монополії на економічну мережу проти іншої країни з міркувань безпеки, явище, яке називається взаємозалежністю, що перетворюється на зброю. На сьогоднішній день, згідно з даними Набору даних про економічні санкції Китаю, країни Південно-Східної Азії стали об'єктами щонайменше дев'яти випадків економічних санкцій Пекіна, які почастишали зі зростанням наполегливості Китаю за часів Сі

Цзіньпіна. Успіх китайської взаємозалежності, що перетворюється на зброю, можна спостерігати в небажанні країн Південно-Східної Азії, які бажають запобігти економічним втратам, займати жорсткішу позицію щодо Китаю. Наприклад, Філіппіни та В'єтнам ніколи не відповідали на китайський економічний тиск під час їхнього протистояння в Південно-Китайському морі у 2012 та 2014 роках відповідно [37].

Потенційні економічні вигоди також стають привабливим фактором, що підштовхує деякі країни АСЕАН ближче до Пекіна, як у випадку з Індонезією, яка неявно визнала незаконні претензії Пекіна на Південно-Китайське море в обмін на забезпечення спільної розробки в цьому регіоні, а потім Китай підтримав вступ Індонезії до групи БРІКС як повноправного члена минулого року [34].

Слід визнати, що різке скорочення торгівлі з Китаєм не є вірним варіантом, враховуючи політичні та економічні витрати. Економічна відкритість, яку пропагують країни Південно-Східної Азії, раніше сприяла регіональній стабільності, якою користувався блок. Однак країни регіону можуть вжити заходів для мінімізації ймовірності та витрат на примус. По-перше, АСЕАН повинна активно диверсифікувати економічні партнерства. Максимізація торгівлі з партнерами за межами Китаю допоможе зменшити асортимент товарів, які Пекін може використовувати як зброю. Нещодавній успіх Індонезії у завершенні переговорів щодо угоди про вільну торгівлю з Європейським Союзом є чудовим прикладом цього. По-друге, країни Південно-Східної Азії, окремо та колективно, повинні підтримувати відкриті дипломатичні канали для врегулювання геополітичної напруженості з Китаєм.

Економічний тиск з боку Китаю часто відбувається, коли політичні ставки Пекіна високі, особливо під час таких подій, як дипломатичні кризи та територіальні суперечки. Здатність країн виявляти самообмеження та розряджати напруженість – як це продемонстрували спільні зусилля щодо врегулювання нещодавнього прикордонного конфлікту між Таїландом і Камбоджею, який завершився підписанням Куала-Лумпурської угоди під час останнього саміту

АСЕАН – матиме вирішальне значення для реагування на подібні конфлікти з Китаєм у майбутньому.

Зв'язки Китаю з державами Південно-Східної Азії мають дедалі більше значення для регіональної стабільності та глобальної геополітики. Протягом останніх двох десятиліть Китай став найбільшим торговельним партнером регіону та основним джерелом інвестицій та фінансування інфраструктури. Водночас, зростання військової присутності Китаю та його агресивна поведінка в Південно-Китайському морі викликали занепокоєння та спонукали низку країн Південно-Східної Азії прагнути тісніших зв'язків у сфері безпеки зі Сполученими Штатами та іншими партнерами.

Отже, країни регіону повинні активно керувати регіональною напруженістю та внутрішніми розбіжностями, а також розвивати економічні відносини з партнерами за межами Китаю, щоб підтримувати стійкість своїх торговельних відносин. В іншому випадку вони ризикують зіткнутися з подвійним економічним тиском з боку майбутнього економічного тиску Пекіна, а також тарифів Вашингтона.

2.3.3. Вплив Японії та Індії. Південно-Східна Азія вже давно є пріоритетом зовнішньої політики Японії, але з 2012 року Токіо активізував свою взаємодію – як зі Співтовариством АСЕАН в цілому, так і з окремими державами-членами. Японія розглядає зростаючий вплив Китаю в Південно-Східній Азії як серйозний виклик зовнішньої політики та прагне запобігти виникненню ієрархічного порядку, зосередженого навколо Китаю. Вона має в регіоні як економічні, так і зовнішньополітичні та безпекові інтереси. Участь Токіо в Південно-Східній Азії спрямована на підтримку багатостороннього порядку в регіоні, що базується на правилах, що підкріплюється участю США. Особливе значення має відданість Токіо спільним правилам, принципам і нормам, наприклад, у сферах вільної торгівлі, розвитку інфраструктури та морської безпеки [72].

Підхід Японії до Південно-Східної Азії характеризується як безперервністю, так і змінами. На відміну від минулого, зараз Японія прагне

більш всебічної співпраці з регіоном у сфері безпеки, зокрема шляхом діалогів, військових навчань та програм нарощування потенціалу. АСЕАН важлива для Японії як осередок регіональної співпраці. Токіо підтримує інституційний розвиток Співтовариства та допомагає зменшити соціально-економічні відмінності між окремими державами-членами. Японія активізує свої відносини як з країнами, які більш критично ставляться до Китаю, такими як Філіппіни, так і з тими, що вважаються більш пов'язаними з Китаєм, такими як Камбоджа. Цей підхід поширюється на політику безпеки. Пропонуючи співпрацю, Японія надає країнам Південно-Східної Азії альтернативи китайським ініціативам і тим самим запобігає монополізації Китаєм регіону [32, 72].

Існує три ключові сфери, в яких зростаючий вплив та агресивна позиція Китаю в Південно-Східній Азії впливають на інтереси Японії в регіоні, а саме: економіка, політика безпеки та багатостороння регіональна співпраця. Протягом останнього десятиліття Японія дедалі більше прагне диверсифікувати свої економічні відносини та, зокрема, хоче активізувати співпрацю з Південно-Східною Азією. З 2020 року вона надає фінансову підтримку японським компаніям, які переносять виробничі потужності з Китаю до Південно-Східної Азії, метою чого є підвищення стійкості ланцюгів поставок Японії. Більшість таких проектів, що фінансувалися між 2020 і 2023 роками, передбачали перенесення до В'єтнаму, Таїланду, Малайзії. АСЕАН є третім за величиною торговельним партнером Японії після Китаю та США (які лише трохи випереджають АСЕАН) і на нього припадає 15 відсотків її загального обсягу зовнішньої торгівлі товарами [72].

Через тісні економічні зв'язки та географічну близькість до Південно-Східної Азії, Японія має фундаментальний інтерес у захисті стабільності та безпеки регіону. Значна частка торгівлі Японії здійснюється через морські шляхи Південно-Східної Азії, що означає, що вони мають вирішальне значення для економіки країни. За однією з оцінок, 92% імпорту нафти та 50% імпорту газу до країни, яка має обмежені ресурси, транспортується через Південно-

Китайське море. Це означає, що перебої в цивільному судноплаванні в Південно-Східній Азії можуть мати серйозний вплив на економіку Японії.

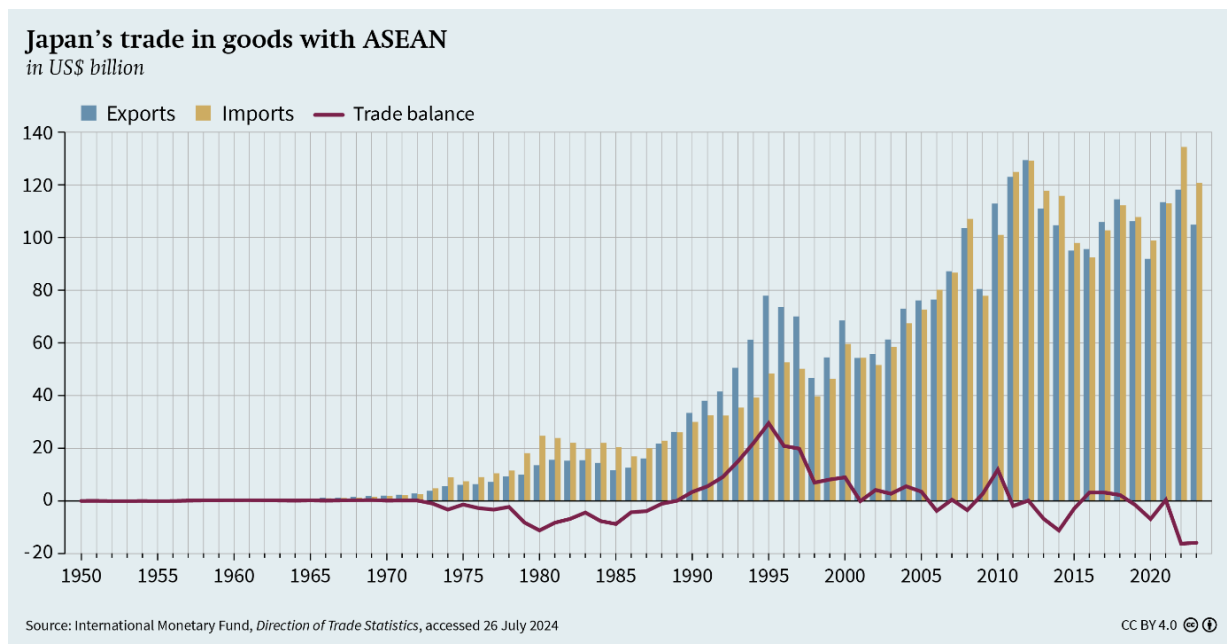

Рис. 2.3. Торгівля товарами Японії з АСЕАН [72]

Крім того, напруженість навколо територіальних претензій у Південно-Китайському морі має наслідки для власної безпеки Японії, а також для міжнародного порядку, заснованого на правилах. Спроба Китаю поступово отримати контроль над спірними територіями в Південно-Китайському морі не відрізняється від його підходу до територіальної суперечки з Японією щодо островів Сенкаку у Східно-Китайському морі.

АСЕАН також має велике значення для зовнішньої політики Японії. Вона не лише сприяє мирній співпраці між державами-членами, але й відіграє роль – таку, що виходить за межі Південно-Східної Азії – у формуванні структур регіонального управління. Вона служить платформою для майже всіх ключових багатосторонніх форумів у Східній Азії.

Отже, Японія прагне сприяти встановленню порядку, заснованого на правилах, у Південно-Східній Азії. Подальший розвиток міжнародної системи вільної торгівлі, а також захист міжнародного права, особливо в морському просторі, є ключовими напрямками діяльності. Токіо хоче підтримати

Співтовариство АСЕАН у його інтеграційних зусиллях. З метою зміцнення довіри Японія особливо прагне сприяти міжособистісному обміну з АСЕАН.

Індія є важливим регіональним гравцем, який поступово посилює свою присутність у Південно-Східній Азії. Її стратегія спрямована на посилення впливу в АСЕАН для забезпечення економічної взаємодії, формування безпекового партнерства та зміцнення позицій у змаганні з Китаєм. Індія та АСЕАН, можливо, підняли свої відносини до рівня всебічного стратегічного партнерства, проте на практиці результати все ще бліднуть у порівнянні з міцнішими зв'язками АСЕАН з Китаєм, США та Японією [39,73].

Однак, огляд стану Південно-Східної Азії 2025 року свідчить про те, що ситуація може змінюватися. Позиції Індії як стратегічного партнера в Південно-Східній Азії починають покращуватися. Цей зсув не є драматичним, але він достатньо помітний, щоб його помітити та поставити питання про те, чи можуть ці більш сприятливі сприйняття призвести до глибшої взаємодії та, зрештою, до реальної стратегічної значущості. Індія все ще не входить до числа провідних партнерів АСЕАН, але її траєкторія розвитку зростає. За рівнем економічного впливу Індія піднялася з восьмого місця у 2024 році на шосте, обігнавши Австралію, Південну Корею та Велику Британію. У політичному та стратегічному плані вона піднялася з останнього місця на сьоме, знову випередивши Австралію та Велику Британію. У рейтингах також зросла довіра до Індії як відстоювача глобального порядку денного вільної торгівлі та лідерства у підтримці порядку, заснованого на правилах, та дотриманні міжнародного права.

Виділяються три фактори сприйняття Індії в АСЕАН, перший з яких – більш стійка та помітна дипломатична взаємодія Індії з АСЕАН та її державами-членами. Окрім регулярної участі в платформах під керівництвом АСЕАН, Нью-Делі також активно проводить двосторонню дипломатію з ключовими партнерами. Традиція неприєднання Індії, яка тепер переосмислюється як багатосторонність, сильно резонує з власним інстинктом АСЕАН до нейтралітету, вперше закріпленим у Декларації про зону миру,

свободи та нейтралітету 1971 року. Обидві сторони цінують гнучкість, автономію та інклюзивність, віддаючи перевагу партнерам, які пропонують варіанти, а не вимагають вірності. У цьому сенсі Індія достатньо сильна, щоб мати значення, але не настільки всеохоплююча, щоб примушувати, що робить її привабливою для регіону, який переживає загострення суперництва між США та Китаєм [73].

Country	ASEAN		Australia		China		The European Union		India		Japan		Republic of Korea		The United States		The United Kingdom	
	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025
ASEAN-10	16.8%	14.8%	0.5%	0.9%	59.5%	56.4%	2.8%	2.6%	0.6%	1.9%	3.7%	5.5%	1.0%	1.5%	14.3%	15.4%	0.8%	1.0%
BN	18.2%	16.1%	1.3%	0.7%	63.6%	51.7%	1.3%	2.0%	1.3%	3.4%	2.6%	9.4%	0.0%	4.0%	7.8%	11.4%	3.9%	1.3%
KH	11.1%	11.0%	0.5%	1.7%	59.8%	45.9%	4.8%	5.2%	1.1%	3.5%	1.1%	7.6%	0.0%	2.9%	20.1%	20.3%	1.6%	1.7%
ID	28.3%	27.8%	1.1%	0.8%	54.0%	56.0%	1.1%	1.2%	0.0%	0.4%	5.3%	4.8%	2.3%	0.4%	7.9%	8.3%	0.0%	0.4%
LA	8.1%	11.3%	0.0%	3.3%	77.5%	49.0%	4.4%	4.6%	0.0%	6.6%	0.6%	4.6%	1.3%	2.6%	8.1%	15.9%	0.0%	2.0%
MY	16.9%	13.8%	0.0%	0.8%	66.7%	69.6%	0.4%	0.8%	1.3%	0.4%	4.4%	3.3%	0.4%	0.8%	9.3%	9.6%	0.4%	0.8%
MM	6.9%	12.9%	0.0%	1.0%	59.8%	59.3%	5.8%	5.7%	0.5%	1.0%	5.8%	4.6%	1.6%	1.0%	19.6%	12.4%	0.0%	2.1%
PH	26.0%	18.4%	0.0%	0.0%	30.7%	36.9%	3.7%	1.0%	0.5%	0.0%	8.8%	11.7%	1.9%	1.0%	27.9%	30.6%	0.5%	0.5%
SG	14.7%	10.3%	1.1%	0.0%	59.7%	68.6%	0.4%	0.8%	0.4%	1.7%	2.6%	1.7%	0.0%	0.8%	20.5%	16.1%	0.7%	0.0%
TH	8.5%	6.6%	1.0%	0.5%	70.6%	70.9%	3.5%	2.0%	0.5%	0.5%	2.5%	5.1%	1.5%	1.0%	11.4%	11.7%	0.5%	1.5%
VN	29.0%	20.0%	0.0%	0.0%	53.0%	56.1%	3.0%	2.6%	0.5%	1.3%	3.0%	2.6%	1.0%	0.0%	10.5%	17.4%	0.0%	0.0%
TL	N.A.	31.8%	N.A.	0.0%	N.A.	51.5%	N.A.	1.5%	N.A.	0.0%	N.A.	1.5%	N.A.	0.0%	N.A.	13.6%	N.A.	0.0%

Рис. 2.4. Торгівля країн АСЕАН-10, % [39,73]

Індія узгодила свою риторику та ініціативи з власними пріоритетами АСЕАН. Її Ініціатива щодо Індо-Тихоокеанського океану тісно пов'язана з Перспективою АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону, підкреслюючи відкритість, інклюзивність та повагу до міжнародного права, уникаючи при цьому гострих кутів блокової політики. Таке узгодження запевняє країни АСЕАН, що Індія підтримує центральну роль АСЕАН та багатосторонність, а не розглядає регіон як противагу у своєму стратегічному суперництві.

Економічні відносини залишаються парадоксом зв'язків АСЕАН та Індії, сферою з найбільшими перспективами, але й найбільшим розчаруванням. АСЕАН вже є четвертим за величиною торговельним партнером Індії, обсяг торгівлі якого у 2024 році перевищив 106 мільярдів доларів США, але ці

відносини обмежуються структурними бар'єрами, які продовжують підривати довіру з боку Індії та її динаміку [39].

Отже, Індія починає набувати більшого значення в Південно-Східній Азії. Якщо обидві сторони не виявлять політичної волі до рішучих дій, здобутки останніх років можуть зникнути. Для АСЕАН Індія пропонує захист та партнера в диверсифікації. Для Індії АСЕАН є як провідником до тісно інтегрованих ланцюгів поставок Східної Азії, так і платформою, з якої можна проектувати лідерство Глобального Півдня. Наступний етап відносин між АСЕАН та Індією буде оцінюватися не за риторикою чи сприйняттям, а за відчутними результатами, яких можуть досягти обидві сторони.

2.4. Роль АСЕАН як регіонального посередника в Азійсько-Тихоокеанському регіоні

Азіатсько-Тихоокеанський регіон та регіон Індійського океану є одними з найдинамічніших у світі, а також центрами економічного зростання протягом десятиліть. Як наслідок, ці регіони продовжують переживати геополітичні та геостратегічні зрушення. Ці зрушення створюють як можливості, так і виклики. З одного боку, економічне зростання регіону відкриває можливості для співпраці з метою подолання бідності та підвищення рівня життя мільйонів людей. З іншого боку, зростання матеріальних сил, тобто економічних та військових, вимагає уникнення поглиблення недовіри, прорахунків та моделей поведінки, заснованих на грі з нульовою сумою [35].

АСЕАН виконує роль регіонального посередника в Азійсько-Тихоокеанському регіоні через поєднання інституційної нейтральності (принципи консенсусу, ненападу і невтручання) та механізмів, що створюють майданчики для діалогу між державами з різними інтересами.

Перспективи АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону передбачають центральну роль АСЕАН, як основний принцип сприяння співпраці в Індо-Тихоокеанському регіоні. Концепція центральності АСЕАН була поставлена під сумнів через зростаюче суперництво між Сполученими Штатами та Китаєм.

Незважаючи на свої обмеження, особливо у вирішенні конфліктів, центральність АСЕАН залишається актуальною, слугуючи стримуючим фактором для поведінки великих держав та пропонуючи стратегію врегулювання територіальних суперечок і підтримки стабільності в Південно-Китайському морі.

Центральність АСЕАН – це відносно нова концепція. Вона не згадувалася в установчій Бангкокській декларації АСЕАН 1967 року. Центральне місце АСЕАН увійшло в моду головним чином після того, як АСЕАН здобула більшу міжнародну популярність зі створенням більших інституцій «АСЕАН-Плюс», таких як Регіональний форум АСЕАН у 1994 році та Східноазіатський саміт у 2005 році. Центральне місце АСЕАН має три аспекти. По-перше, АСЕАН є найуспішнішою регіональною організацією в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. По-друге, АСЕАН є будівельним блоком регіональних інституцій, особливо таких груп, як Східноазіатський саміт та АСЕАН плюс три. По-третє, АСЕАН є єдиним нейтральним посередником, який має право скликати переговори та довіру до організації багатосторонніх діалогів. Це не в останню чергу пов'язано з недовірою між великими державами регіону – Китаєм, Сполученими Штатами, Японією та Індією. Головною метою АСЕАН було забезпечення того, щоб внутрішньо регіональні конфлікти не призводили до війни, а не те, щоб вона стала засобом економічної інтеграції, як Європейський Союз, чи військовим альянсом, як НАТО. Однак підхід АСЕАН до конфліктів найкраще описати як уникнення або управління конфліктами, а не як їх вирішення [33].

Згідно з десятирічною роллю АСЕАН у розвитку та формуванні регіональних архітектур у Південно-Східній Азії та за її межами, а також з нормами та принципами АСЕАН, які містяться в Статуті АСЕАН та інших відповідних документах АСЕАН, перспектива АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону, передбачена АСЕАН, складається з наступних ключових елементів: перспектива розгляду Азійсько-Тихоокеанського регіону та Індійського океану не як суміжних територіальних просторів, а як тісно

інтегрованого та взаємопов'язаного регіону, де АСЕАН відіграє центральну та стратегічну роль, Індійсько-Тихоокеанський регіон діалогу та співпраці замість суперництва, Індійсько-Тихоокеанський регіон розвитку та процвітання для всіх, важливість морського простору та перспектива в регіональній архітектурі, що розвивається. Цей прогноз АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону має підтримувати для поточного динамізму в Індо-Тихоокеанському регіоні, який слід розглядати з точки зору заохочення прогресу [35].

Таким чином, зазначена перспектива АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону спрямована на:

1. Пропонування перспективи для спрямування співпраці в регіоні.
2. Сприяння створенню сприятливого середовища для миру, стабільності та процвітання в регіоні у вирішенні спільних викликів, дотриманні заснованої на правилах регіональної архітектури та сприянні тіснішій економічній співпраці, а отже, зміцненню впевненості та довіри.
3. Посилення процесу створення Співтовариства АСЕАН і подальше зміцнення існуючих механізмів під керівництвом АСЕАН, таких як АЕС.
4. Реалізація існуючих та вивчення інших пріоритетних сфер співпраці АСЕАН, включаючи морську співпрацю, зв'язок, цілі сталого розвитку (ЦСР), економічну та інші можливі сфери співпраці [41].

Перспективи АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону базуються на принципах зміцнення центральної ролі АСЕАН, відкритості, прозорості, інклюзивності, бази заснованої на правилах, належного управління, поваги до суверенітету, невтручання, доповнення до існуючих рамок співпраці, рівності, взаємної поваги, взаємна довіра, взаємна вигода та повага до міжнародного права.

Акцент АСЕАН на економічному співробітництві приніс дивіденди, наприклад, далекосяжні рішення про участь в АТЕС (Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво), ініціювання самітів АСЕАН, укладення угод про зону вільної торгівлі щодо торгівлі та інвестицій, створення проектів зв'язку та керівництво переговори щодо регіонального всеосяжного економічного

партнерства. Ці ініціативи призвели до підвищення рівня життя мільйонів людей у країнах АСЕАН. Місце АСЕАН у Азійсько-Тихоокеанському регіоні відображається в її впливі, спроможності сприяти співробітництву, розбудові економічної інтеграції та забезпеченні безпеки та стабільності.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АСЕАН

3.1. Вплив глобалізації та нових центрів сили на політику АСЕАН

Тенденції глобалізації, що встановилися після Другої світової війни, мали величезний вплив на хід світової політики, економічні та соціальні структури. За умов нового світового порядку система національних держав почала занепадати. Також було помічено, що світова система стала настільки перевантаженою, що їй довелося створювати простір для регіональних домовленостей. Також обговорюються теми глобалізму та регіоналізму з особливим акцентом на Південно-Східну Азію.

Двадцять перше століття – це епоха більшої взаємо зв'язності та взаємозалежності, де ніхто не може дозволити собі ізоляції під егідою націоналізму. Держава як міжнародна особа втрачає свою індивідуальність на світанку глобалізації. Глобалізація – це процес, який породжує потоки та зв'язки не лише між національними державами та національними територіальними кордонами, а й між глобальними регіонами, континентами та цивілізаціями. Це спонукає до визначення глобалізації як історичного процесу, що породжує значний зсув у просторовому охопленні мереж та систем соціальних відносин до трансконтинентальних та міжрегіональних моделей людської організації, діяльності та здійснення влади [9, 41].

Глобалізація включає економічну інтеграцію, передачу політики через кордони, передачу знань, культурну стабільність, відтворення та відносини – це глобальний процес. Здатність регіону вимірюється його здатністю впливати за межами свого регіону. АСЕАН в цілому стає динамічним гравцем у світовій економіці та досяг величезної переговорної сили на світовому політичному полі. Аналіз щодо країн АСЕАН показує, що вони досягли меж, де може бути закладена поява нової Азії. Лідерство Південно-Східної Азії збирається скористатися вражаючим потенціалом відродження в глобальній перспективі.

Створення АСЕАН як однієї з найбільш високоінтегрованих регіональних організацій є відображенням процесу глобалізації. Ця висока інтеграція характеризується міжнародною співпрацею в економічній, соціальній та політичній політиці. Одним із позитивних наслідків самої глобалізації є зростання економічного зростання. Однак це економічне зростання непропорційно розподілене між країнами. У Південно-Східній Азії це підтверджується тим фактом, що зростання глобалізації в АСЕАН не завжди супроводжується збільшенням економічного зростання.

Глобалізація стала одним із ключових чинників глибокої трансформації політики Асоціації держав Південно-Східної Азії у 21 ст. Поглиблення світових економічних зв'язків, зростання мобільності капіталу, технологій і робочої сили змусили країни-члени АСЕАН перейти від обережної економічної відкритості до активної участі в глобальних ринкових процесах. Саме під впливом глобалізаційних процесів було започатковано формування Єдиного економічного простору - Спільноти АСЕАН, яка офіційно запрацювала у 2015 році та стала важливим етапом економічної інтеграції регіону. Створення АЕС означало перехід до моделі вільного руху товарів, послуг, інвестицій та кваліфікованої робочої сили між країнами-членами, що кардинально змінило економічну політику більшості країн-членів АСЕАН. В умовах глобалізації уряди країн АСЕАН дедалі більше змушені орієнтуватися не лише на внутрішні потреби, а й на вимоги світових фінансових ринків, міжнародних інвесторів і транснаціональних корпорацій. Таким чином, економічна відкритість стала не просто інструментом розвитку, а й важливим елементом політичної стратегії АСЕАН [57, 14].

Паралельно з економічною трансформацією змінився і міжнародний статус організації. Завдяки глобалізації АСЕАН перетворилася на об'єкт постійної уваги провідних світових і регіональних гравців. АСЕАН опинилася в центрі перетину торговельних, фінансових і геополітичних інтересів наддержав, зокрема США, Китаю, Японії, Індії та Європейського Союзу. Це зумовило активне розширення зовнішніх форматів співпраці, серед яких

особливе значення мають механізми, а також підписання найбільшої у світі зони вільної торгівлі - Всеохопної регіональної економічної угоди. Під впливом глобалізаційних процесів політика АСЕАН зазнала концептуальної трансформації - від моделі локального регіоналізму до так званого відкритого регіоналізму. Якщо раніше взаємодія була переважно зосереджена виключно в межах Південно-Східної Азії, то сьогодні АСЕАН виступає як відкритий центр багаторівневої міжнародної співпраці. Організація дедалі активніше виконує роль платформи для діалогу між провідними гравцями Азійсько-Тихоокеанського регіону, що дозволяє їй утримувати стратегічну позицію в системі регіональної безпеки та економічної координації [53].

Важливим наслідком глобалізації стало перетворення країн АСЕАН на вузловий регіон світових логістичних маршрутів. Через територію країн АСЕАН проходять ключові морські та сухопутні шляхи, які з'єднують Європу, Близький Схід, Східну Азію та Австралію. Малаккська протока, Південно-Китайське море, інфраструктурні коридори Китаю, Японії та Індії формують складну логістичну систему, що робить регіон стратегічно незамінним для світової торгівлі. Це своєю чергою, посилює геополітичну значущість АСЕАН і змушує організацію враховувати глобальні інтереси у власній політичній діяльності.

Разом із цим глобалізація суттєво посилила залежність держав АСЕАН від міжнародних фінансів, іноземних інвестицій і транснаціональних корпорацій. Значна частка економічного зростання країн регіону сьогодні забезпечується за рахунок зовнішнього капіталу, перенесення виробничих потужностей, участі в глобальних виробничих ланцюгах та експорту до розвинених економік. У результаті внутрішня політика багатьох країн АСЕАН усе більше підпорядковується логіці світової економіки, що проявляється у трудовій міграції, фінансових реформах, стандартизації виробництва та гармонізації законодавства з міжнародними нормами.

Отже, глобалізація не лише відкрила для АСЕАН нові можливості економічного зростання та міжнародного впливу, але й істотно змінила сам

характер її політики. АСЕАН поступово перетворилася з регіонального об'єднання з обмеженими функціями на активного учасника глобальних економічних і політичних процесів, діяльність якого дедалі тісніше переплітається зі світовою системою міжнародних відносин.

Попри значні економічні та політичні вигоди, які отримує АСЕАН у процесі глобалізації та взаємодії з новими центрами сили, ці процеси водночас породжують комплекс серйозних ризиків і викликів для стабільності регіону та цілісності самої організації. Однією з ключових загроз є зростання економічної залежності країн АСЕАН від зовнішніх гравців. Високий рівень залученості у світову економіку, орієнтація на експорт, іноземні інвестиції та глобальні виробничі ланцюги роблять економіки держав Південно-Східної Азії вразливими до коливань світових ринків, фінансових криз, торговельних війн та змін гео економічної кон'юнктури. У разі загострення глобальних економічних конфліктів або посилення протекціонізму з боку провідних держав країни АСЕАН можуть зазнати суттєвих втрат, що безпосередньо впливає на їхню соціально-економічну стабільність.

Суттєвим викликом для АСЕАН є політичний тиск, який реалізується через фінансові, інвестиційні та санкційні механізми. Наддержави активно використовують економічні інструменти як засоби геополітичного впливу, надаючи кредити, фінансуючи інфраструктурні проекти або, навпаки, обмежуючи доступ до ринків і технологій. У результаті окремі країни АСЕАН можуть опинитися в ситуації боргової залежності або вимушеного політичного маневрування між конкуруючими зовнішніми силами. Це особливо проявляється у випадках реалізації масштабних інфраструктурних програм, які, з одного боку, стимулюють економічний розвиток, а з іншого - посилюють фінансові ризики та політичну вразливість держав-реципієнтів [6].

Таким чином, глобалізація та посилення ролі нових центрів сили виступають для АСЕАН одночасно джерелом розвитку і фактором стратегічної вразливості. З одного боку, вони відкривають широкі можливості для економічного зростання, технологічної модернізації та розширення

міжнародного впливу, а з іншого формують ризики втрати автономії, посилення зовнішнього політичного тиску та внутрішньої дезінтеграції. У цих умовах ключовим завданням АСЕАН залишається збереження балансу між вигодами глобалізації та необхідністю захисту власних регіональних інтересів.

3.2. Безпекові загрози в регіоні

Південно-Східна Азія, регіон, відомий своєю різноманітною культурою, динамічною економікою та стратегічним геополітичним розташуванням, зіткнеться з безліччю викликів безпеці у 2025 році. Ці проблеми варіюються від територіальних суперечок та тероризму до кіберзагроз, транснаціональних злочинів, політичної нестабільності, стихійних лих, зміни клімату, регіонального суперництва, мілітаризації, розповсюдження зброї та проблем безпеки громадського здоров'я. Взаємопов'язаний характер цих викликів вимагає комплексного підходу, що включає регіональні та міжнародні партнерства [46, 23].

Однією з найголовніших проблем безпеки в Південно-Східній Азії є триваючі територіальні суперечки в Південно-Китайському морі. Кілька членів АСЕАН, включаючи Філіппіни, В'єтнам, Малайзію та Бруней, мають спільні претензії з Китаєм, що призводить до напруженості та періодичних конфронтацій. Стратегічне значення Південно-Китайського моря як головного судноплавного шляху та багатого джерела природних ресурсів посилює ці суперечки. Незважаючи на зусилля АСЕАН та Китаю щодо переговорів щодо Кодексу поведінки для врегулювання цієї напруженості, прогрес був повільним. Участь великих держав, таких як Сполучені Штати, ускладнює ситуацію, оскільки їхня присутність часто розглядається як протипава наполегливості Китаю. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права забезпечує правову основу для вирішення цих суперечок, проте відсутність механізмів забезпечення виконання ускладнює досягнення довгострокових рішень [17, 48].

Рис. 3.1. Конфлікт у Південно-Китайському морі [48]

Також, тероризм залишається значною загрозою для Південно-Східної Азії, де екстремістські групи використовують політичну та соціальну вразливість для просування своїх цілей. Пов'язані з ІДІЛ групи, такі як «Абу Сайяф» на Філіппінах та «Джемаа Ісламія» в Індонезії, продовжують діяти в регіоні, здійснюючи різноманітну діяльність, від вибухів до викрадень людей. Радикалізація, як онлайн, так і офлайн, викликає зростаюче занепокоєння, оскільки молодь стає мішенню для вербування. АСЕАН досягла успіхів у боротьбі з тероризмом, зосередившись на обміні розвідувальними даними, спільних військових операціях та залученні громад для запобігання радикалізації. Однак, відмінності в правових базах та можливостях між членами АСЕАН створюють прогалини в регіональній стратегії боротьби з тероризмом, що вимагає більш єдиного підходу [38].

Цифровий ландшафт Південно-Східної Азії швидко розширюється, що призводить до зростання кіберзагроз. Урядові установи, підприємства та критична інфраструктура все частіше стають ціллю кібератак, починаючи від

витоків даних і закінчуючи шпигунством. У цій діяльності беруть участь як державні, так і недержавні суб'єкти, що загрожує національній безпеці та економічній стабільності. У відповідь АСЕАН прийняла Стратегію співробітництва АСЕАН у сфері кібербезпеки, спрямовану на підвищення регіональної кіберстійкості шляхом співпраці та нарощування потенціалу. Партнерство з глобальними організаціями з кібербезпеки та технологічними фірмами також є важливим для зміцнення захисту від складних кіберзагроз. Тим не менш, швидкозмінний характер кібербезпеки вимагає постійної адаптації та інвестицій у технології та експертизу [64].

Транснаціональні злочини, включаючи торгівлю людьми, контрабанду наркотиків, відмивання грошей та незаконну торгівлю дикими тваринами, становлять загрозу безпеці Південно-Східної Азії. Прозорі кордони та стратегічне розташування регіону роблять його центром цієї незаконної діяльності. Мережі торгівлі людьми експлуатують вразливі групи населення, а торгівля наркотиками підживлює організовану злочинність та корупцію. Незаконна торгівля дикими тваринами загрожує біорізноманіттю та підриває зусилля з охорони природи. Зусилля АСЕАН щодо боротьби з транснаціональною злочинністю передбачають удосконалення правової бази, посилення співпраці правоохоронних органів та співпрацю з міжнародними організаціями. Однак, різні рівні зобов'язань та ресурсів серед держав-членів перешкоджають ефективності цих ініціатив, що підкреслює необхідність більш скоординованих та стійких зусиль [46, 38].

Політична нестабільність є ще однією значною проблемою безпеки в Південно-Східній Азії. У регіоні відбувалися перевороти, протести та внутрішні конфлікти, які загрожують стабільності окремих держав та регіону в цілому. Військовий переворот у М'янмі у 2021 році та подальша політична та гуманітарна криза мали далекосяжні наслідки, включаючи масові переміщення та транскордонну напруженість. Етнічні та релігійні конфлікти, такі як ті, що відбуваються в південних провінціях Таїланду та регіоні Мінданао на Філіппінах, також сприяють нестабільності. Зусиллям щодо вирішення цих

проблем часто перешкоджають авторитарні тенденції та обмежений демократичний простір. Сприяння політичній стабільності вимагає усунення корінних причин заворушень, сприяння інклюзивному управлінню та підтримки ініціатив громадянського суспільства [38, 65].

Мілітаризація та розповсюдження зброї викликають зростаюче занепокоєння у Південно-Східній Азії, де кілька країн збільшують свої витрати на оборону та модернізують свій військовий потенціал. Ця тенденція зумовлена уявними загрозами від територіальних суперечок, тероризму та регіонального суперництва. Мілітаризація стратегічних водних шляхів, таких як Південно-Китайське море, підвищує ризик конфлікту та ескалації. Хоча модернізація оборони розглядається як засіб зміцнення національної безпеки, вона також сприяє гонці озброєнь, яка може дестабілізувати регіон. Вирішення цих проблем вимагає прозорості, заходів зміцнення довіри та дотримання міжнародних норм і угод щодо контролю над озброєннями [35].

Отже, безпековий ландшафт Південно-Східної Азії у 2025 році формується складною взаємодією традиційних та нетрадиційних викликів безпеці. Вирішення цих питань вимагає багатогранного підходу, що включає регіональну співпрацю, міжнародне партнерство та комплексну політику. АСЕАН відіграє вирішальну роль у сприянні діалогу, розвитку співпраці та досягненні консенсусу між державами-членами.

3.3. Геоекономічна конкуренція та енергетичні інтереси держав-членів

АСЕАН фактично виконує роль сполучної ланки між найбільшими центрами світової економіки - Китаєм, Японією, Індією та країнами Близького Сходу, а також Австралією, яка є важливим постачальником сировинних ресурсів. Саме через держави Південно-Східної Азії проходять виробничі, торговельні та фінансові потоки, що забезпечують безперервність функціонування глобальних ланцюгів постачання. Це робить регіон не лише економічно привабливим, а й стратегічно вразливим, адже будь-яка

дестабілізація в цьому просторі має потенційно глобальні наслідки. В умовах глобалізації АСЕАН перетворилася на важливий центр розміщення виробничих потужностей транснаціональних корпорацій. Перенесення частини виробництв із Китаю до В'єтнаму, Таїланду, Індонезії та Малайзії внаслідок торговельних воєн, зростання собівартості виробництва та геополітичної напруги лише посилило роль регіону як ключової виробничо-експортної платформи. У результаті країни АСЕАН стали активними учасниками глобальних виробничих ланцюгів у сферах електроніки, автомобілебудування, текстильної промисловості, хімічної та харчової індустрії [33, 48].

Вигідне географічне положення, поєднане з економічною відкритістю та демографічним потенціалом, зумовило перетворення Південно-Східної Азії на об'єкт жорсткої геоекономічної конкуренції між провідними світовими державами та фінансово-промисловими угрупованнями. США, Китай, Японія, Індія та Європейський Союз розглядають АСЕАН як стратегічний ринок збуту, джерело трудових ресурсів, транспортно-логістичний вузол і плацдарм для просування власних економічних та політичних інтересів. Конкуренція між цими гравцями проявляється у боротьбі за інвестиційні проекти, розвиток інфраструктури, контроль над логістичними маршрутами, фінансовими потоками та доступом до природних ресурсів [46].

Отже, у сучасних умовах АСЕАН постає не лише як регіональне інтеграційне об'єднання, а як ключова арена глобального геоекономічного суперництва, де переплітаються інтереси провідних центрів світової сили. Це водночас відкриває для регіону широкі можливості економічного розвитку та створює додаткові ризики політичного тиску й стратегічної залежності від зовнішніх гравців.

Терміновість посилення енергетичної взаємопов'язаності в рамках Асоціації держав Південно-Східної Азії стає дедалі важливішою, оскільки регіон розпочинає перехід до сталого енергетики. Різноманітний енергетичний ландшафт АСЕАН характеризується нерівномірним розподілом енергетичних ресурсів. Лаос, наприклад, може похвалитися значним гідроенергетичним

потенціалом, позиціонуючи себе як головного експортера електроенергії в регіоні. А Індонезія має потенціал для будівництва сонячних фотоелектричних установок. На противагу цьому, такі країни, як Сінгапур, з його обмеженими природними ресурсами, стають значними центрами попиту на електроенергію, залежать від імпорту низьковуглецевої енергії для декарбонізації. Таїланд, Філіппіни та В'єтнам спостерігають виснаження своїх вітчизняних газових родовищ, що спонукає до збільшення інвестицій у термінали зрідженого природного газу через очікуване зростання попиту на енергію [8].

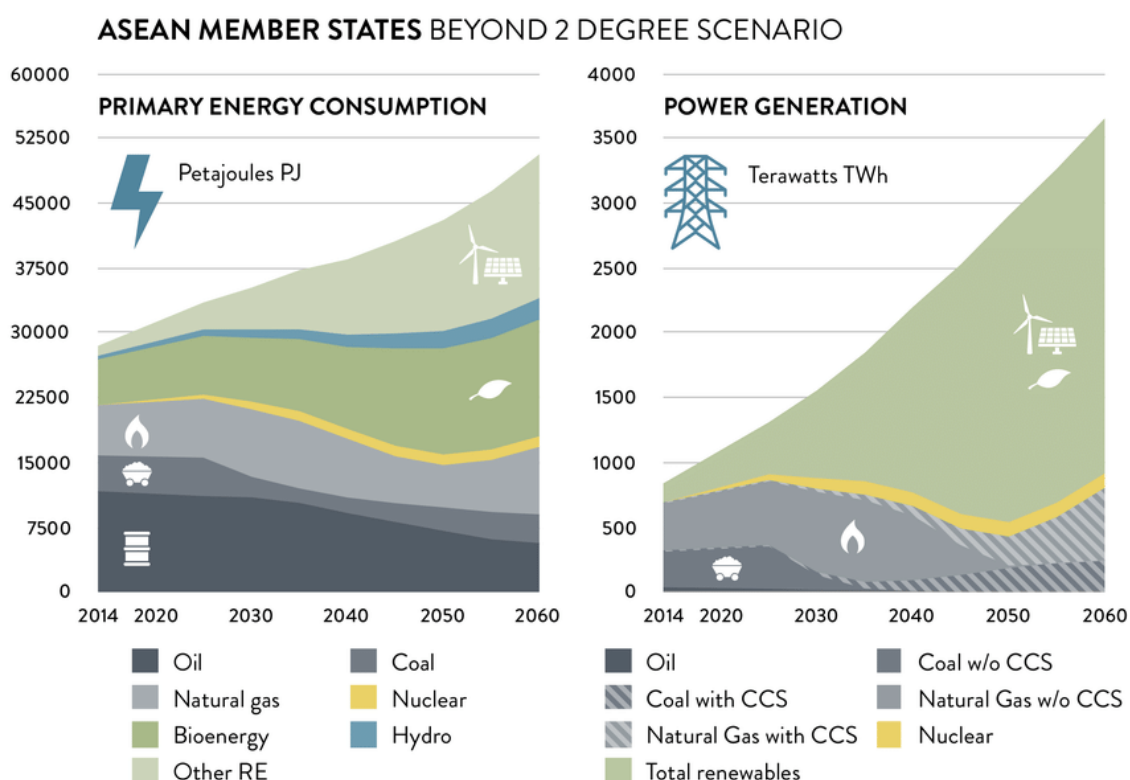

Рис. 3.2. Споживання та виробництво електроенергії за видами палива в країнах АСЕАН [49]

АСЕАН досягла успіхів у сприянні взаємозв'язку електроенергетики та газу, хоча й з різним ступенем успіху та численними труднощами. Регіональні енергосистемні проекти, такі як Проект енергетичної інтеграції Лаосу, Таїланду, Малайзії та Сінгапуру та Проект енергетичного взаємоз'єднання Борнео, Індонезії, Малайзії та Філіппін є прикладами зусиль щодо покращення електричної взаємодії. Хоча й досягнуто прогресу, фінансові обмеження залишаються значною перешкодою. Додаткові ускладнення включають

застаріле мережеве обладнання, необхідність стандартизованих мережевих кодексів, потенційну опозицію громади та політичні перешкоди, такі як забезпечення безперервності політики, незважаючи на зміни в уряді – проблема, яка часто зустрічається в даному регіоні [49].

Регіон стикається зі значними труднощами у створенні єдиного газового ринку та заохоченні внутрішньорегіональних операцій зі ЗПГ. Основною перешкодою залишаються високі інвестиційні потреби, пов'язані з капіталомістким характером інфраструктури газопроводів та розвитку терміналів ЗПГ. Створення регуляторних баз у регіоні, які б слугували стимулюючими факторами, такими як відкритий доступ та гармонізація специфікацій газу, може бути складним. Як взаємне з'єднання електроенергії, так і газу в рамках АСЕАН стикається зі спільною перешкодою: нестачею необхідної інфраструктури. Це питання є особливо складним, оскільки більшість держав АСЕАН, будучи країнами, що розвиваються, схильні надавати пріоритет інвестиціям на потреби всередині своїх кордонів. Навіть якщо держави АСЕАН мають можливість інвестувати в інфраструктуру, може виникнути потенційна нерівність, оскільки сільські громади та громади з низьким рівнем доходу залишаються позаду, оскільки міські та економічно процвітаючі райони зазвичай отримують більшу частину коштів [64].

Отже, шлях вперед вимагає узгоджених зусиль усіх зацікавлених сторін, включаючи уряди, приватний сектор та міжнародних партнерів, для реалізації бачення єдиного та інтегрованого енергетичного ринку АСЕАН. Енергетичний ландшафт АСЕАН різноманітний, кожна країна має унікальні ресурси, але ця фрагментація перешкоджає прогресу до сталого енергетичного майбутнього.

3.4. Перспективи подальшої інтеграції та роль АСЕАН у формуванні нового світового порядку

Багатополярний світ, зміна динаміки світової торгівлі, швидкий технологічний прогрес, посилення кліматичної кризи та швидкі демографічні зміни – це тенденції, які створюють серйозні виклики, але також і величезні

можливості. Шлях АСЕАН до тривалого процвітання, стійкості та глобальної актуальності вимагає сміливого, перспективного бачення, яке не лише вирішує сьогоденні проблеми, а й передбачає можливості завтрашнього дня. Це бачення лежить в основі дослідження економічного співтовариства АСЕАН після 2025 року «На шляху до АЕС 2045: варіанти та потенціал», завершеного у 2024 році. Висновки, отримані в результаті цієї знакової роботи, вплинули на розробку Стратегічного плану АЕС на 2026-2030 роки – стратегічної та орієнтованої на майбутнє дорожньої карти, яка допоможе АСЕАН подолати невизначеність та реалізувати свій довгостроковий потенціал [46].

Зростаюча геополітична невизначеність змінює торгівлю, фінанси, технології та переміщення людей. Такі зрушення в цифрових, фінансових та торговельних системах можуть порушити ланцюги поставок та потоки капіталу АСЕАН. Щоб реагувати на ці зміни, держави середнього рівня, такі як АСЕАН, повинні ретельно та стратегічно орієнтуватися в цих змінах. Хоча АСЕАН підтримує міцні торговельні відносини з існуючими партнерами та країнами, що розвиваються, можливо, доведеться скоригувати пріоритети для зміцнення партнерства з країнами Глобального Півдня, на які, за прогнозами, припадає понад половина світового ВВП. Роблячи це, АСЕАН може зберегти свою внутрішню єдність та зміцнити свою центральність, позиціонуючи себе як єдиного та привабливого партнера на світовій арені.

Зі зміною динаміки торгівлі, світові компанії дедалі більше прагнуть диверсифікувати свій торговельний вплив, щоб зменшити вразливість. Як наслідок, протягом останніх п'яти років кілька країн АСЕАН стали привабливими альтернативними центрами для виробничих секторів завдяки відкритості регіону для бізнесу, економічно ефективним робочим силам та зростаючій інфраструктурній зв'язності. Щоб скористатися цим, АСЕАН повинна вийти за рамки низьковитратного виробництва та інвестувати у високодохідні галузі, такі як електромобілі, напівпровідники та технології відновлюваної енергії [33].

Світ стоїть на порозі технологічної революції, рушійною силою якої є штучний інтелект, великі дані, 5G та Інтернет речей. За однією з оцінок, до 2033 року ці передові технології становитимуть ринок у розмірі 16,4 трильйона доларів США, що є вражаючим зростанням порівняно з 2,5 трильйона доларів США у 2025 році. АСЕАН, з високим рівнем проникнення інтернету та зростаючою кількістю цифрових користувачів, має унікальну можливість наздогнати розвинені економіки. Оптимізм щодо штучного інтелекту в АСЕАН є відносно високим. Однак залишаються значні перешкоди, такі як нестача кваліфікованих працівників, обмежена гармонізація нормативних актів, нерозвинена цифрова інфраструктура та кібервразливість. Щоб подолати цей розрив, АСЕАН повинна створити надійні цифрові екосистеми, гармонізувати цифрове регулювання та сприяти мобільності талантів через кордони. Це не лише сприятиме інноваціям, але й пом'якшить соціальні ризики автоматизації та втрати робочих місць [8].

АСЕАН ще перебуває на ранній стадії свого існування, вона вийшла за рамки роз'єднання та охопила взаємопов'язану, багатолокаційну мережу ланцюгів поставок. Ця стратегія визнає індивідуальні сильні сторони країн-членів для спільного процвітання. Учасники панельної дискусії «Виклики та можливості АСЕАН у новому світовому порядку» визнали, що АСЕАН може колективно конкурувати на світовому рівні за допомогою широкого спектру взаємодоповнюючих можливостей та стати джерелом інновацій, технологій та лідерства. Бізнес-екосистема, орієнтована на АСЕАН, дозволить компаніям безперешкодно пов'язувати капітал, постачальників та клієнтів для створення та використання економічних можливостей [46].

Коллективне майбутнє АСЕАН може залежати від її здатності використовувати новітні технології та впроваджувати принципи сталого розвитку. Незважаючи на різні економічні переваги держав-членів, різноманітність АСЕАН є джерелом стійкості. АСЕАН переживає вирішальний момент. Уряди та підприємства Південно-Східної Азії можуть з нетерпінням

чекати на визначення нового курсу, що визначається тісною співпрацею та регіональним самовизначенням.

Перспективи подальшої інтеграції АСЕАН безпосередньо пов'язані з реалізацією довгострокових стратегічних документів організації, зокрема «ASEAN Community Vision 2045», яка визначає пріоритети розвитку спільноти після 2025 року. Даною стратегією передбачено поглиблення трьох ключових вимірів інтеграції: політико-безпекового, економічного та соціально-культурного. Особливе значення надається зміцненню інституційної спроможності АСЕАН, підвищенню ефективності механізмів колективного ухвалення рішень, а також адаптації організації до викликів цифрової трансформації, кліматичних змін і глобальних криз [30].

У сфері економічної інтеграції перспективи АСЕАН пов'язані з подальшим розвитком Єдиного економічного простору, цифрової економіки, «зеленої» енергетики та регіональних ланцюгів доданої вартості. Особливу роль у цьому контексті відіграє Всеохопна регіональна економічна угода, яка об'єднала країни АСЕАН з Китаєм, Японією, Південною Кореєю, Австралією та Новою Зеландією в найбільшу у світі зону вільної торгівлі.

У політико-безпековому вимірі роль АСЕАН у новому світовому порядку посилюється в контексті забезпечення регіональної стабільності в Індо-Тихоокеанському регіоні. Організація відіграє важливу роль у стримуванні ескалаційних процесів у Південно-Китайському морі, розвитку механізмів запобігання конфліктам, боротьбі з транснаціональними загрозами, зокрема тероризмом, піратством, кіберзлочинністю та нелегальною міграцією. Участь АСЕАН у формуванні регіональної архітектури безпеки набуває особливого значення на тлі ослаблення універсальних механізмів глобальної стабільності [52].

Водночас перспективи подальшої інтеграції АСЕАН і посилення її ролі у світовому порядку супроводжуються низкою структурних обмежень. Зберігається високий рівень економічної, соціальної та політичної асиметрії між державами-членами, що ускладнює вироблення єдиної

зовнішньополітичної та безпекової позиції. Принцип невтручання у внутрішні справи, який є фундаментальним для АСЕАН, з одного боку, забезпечує стабільність організації, а з іншого стримує її здатність оперативно реагувати на внутрішні кризи та конфлікти. Крім того, посилення тиску з боку зовнішніх центрів сили загрожує ослабленням внутрішньої єдності організації.

Незважаючи на ці виклики, у довгостроковій перспективі АСЕАН має значний потенціал для закріплення свого статусу одного з ключових регіональних центрів сили в умовах багатопольярного світу. Демографічний потенціал, високі темпи економічного зростання, стратегічне географічне положення та здатність до інституційної адаптації створюють передумови для перетворення АСЕАН на важливого суб'єкта формування нового світового порядку. У цьому контексті організація поступово перестає бути лише «об'єктом» глобальної політики та дедалі більше виступає як її активний «суб'єкт», здатний впливати на систему міжнародних відносин у ширшому, ніж регіональному, масштабі [30].

Отже, подальша інтеграція АСЕАН і зростання її ролі у формуванні нового світового порядку відбуваються в умовах складного поєднання можливостей і загроз. З одного боку, організація отримує шанс стати опорним елементом регіональної та глобальної стабільності, а з іншого – змушена постійно балансувати між інтересами наддержав, внутрішніми суперечностями та викликами глобалізованого світу. Саме від здатності АСЕАН зберігати єдність, інституційну ефективність і принцип центральності залежатиме її майбутня роль у новій системі міжнародних відносин.

ВИСНОВКИ

Отже, під час вивчення особливостей геополітичного розвитку країн АСЕАН було здійснено комплексне дослідження закономірностей формування, еволюції та сучасного функціонування Асоціації держав Південно-Східної Азії як важливого суб'єкта регіональної та глобальної політики.

Розкрито історичні передумови виникнення АСЕАН, основні етапи її становлення та розвитку, а також визначено ключові чинники, що зумовили трансформацію організації з інструмента регіональної стабілізації у вагомий центр геополітичного та геоекономічного впливу. Геополітична специфіка розвитку країн АСЕАН безпосередньо обумовлена вигідним географічним положенням регіону Південно-Східної Азії, який розташований на перехресті світових торговельних шляхів між Азійсько-Тихоокеанським регіоном, Близьким Сходом, Європою та Австралією.

Контроль над ключовими морськими комунікаціями, насамперед Малаккською протокою та Південно-Китайським морем, перетворює регіон на стратегічно важливу ланку глобальної економіки, що посилює його значення у системі міжнародних відносин.

У ході роботи здійснено характеристику країн-членів АСЕАН та проведено ретроспективний аналіз їх соціально-економічного, демографічного та політичного розвитку. Встановлено, що держави АСЕАН істотно відрізняються за рівнем економічного розвитку, чисельністю населення, політичними режимами та ступенем демократизації.

Водночас, попри значну внутрішню диференціацію, країни-члени змогли сформувати ефективну модель регіональної співпраці, засновану на принципах консенсусу, невтручання у внутрішні справи та мирного врегулювання суперечностей.

Встановлено, що створення Економічного співтовариства АСЕАН стало важливим чинником посилення внутрішньої єдності об'єднання, стимулювало розвиток торгівлі, зростання інвестиційних потоків та підвищення

конкурентоспроможності країн регіону на світових ринках. Участь АСЕАН у масштабних інтеграційних форматах, зокрема АСЕАН+1, АСЕАН+3, Східноазійському саміті, сприяла її включенню до глобальних економічних процесів та закріпленню ролі організації як ключового вузла світових логістичних і виробничих ланцюгів.

Доведено, що глобалізація суттєво трансформувала політику АСЕАН, перевівши її від моделі локального регіоналізму до відкритого «зовнішнього регіоналізму». Під її впливом посилилася залежність держав регіону від міжнародних фінансових ринків, прямих іноземних інвестицій та діяльності транснаціональних корпорацій, що, з одного боку, сприяло економічному зростанню, а з іншого створило нові ризики для збереження стратегічної автономії країн-членів.

Проаналізовано вплив провідних світових держав на геополітичну динаміку регіону. З'ясовано, що Сполучені Штати Америки відіграють ключову роль у сфері безпеки, підтримуючи військово-політичну присутність у регіоні та розглядаючи АСЕАН як важливий елемент стримування Китаю. Китай послідовно зміцнює свої позиції через економічну експансію, реалізацію ініціативи «Пояс і шлях», інвестиційні й кредитні програми, а також активну участь у регіональних інтеграційних процесах. Японія та Індія, у свою чергу, реалізують власні стратегії економічного, інфраструктурного та безпекового співробітництва з країнами АСЕАН, що сприяє зростанню геоекономічної конкуренції в регіоні.

АСЕАН відіграє важливу роль як регіональний посередник у системі міжнародних відносин Азійсько-Тихоокеанського регіону. Завдяки механізмам багатостороннього діалогу, таким як Регіональний форум АСЕАН з безпеки та Східноазійський саміт, організація забезпечує платформу для обговорення ключових питань регіональної та

Регіон володіє значним природно-ресурсним потенціалом, зокрема запасами нафти, газу, корисних копалин та біоресурсів, що формує основу для економічного зростання, але водночас загострює конкуренцію за контроль над

ресурсами та транспортними маршрутами. До основних загроз віднесено зростання економічної залежності від зовнішніх партнерів, посилення політичного тиску через інвестиційні та кредитні механізми, а також внутрішні суперечності між державами, що орієнтуються на різні геополітичні полюси – США або Китай. Гнучка політика балансування дозволяє АСЕАН зберігати відносну стабільність і єдність.

Розвиток взаємовигідних торговельно-економічних, політичних та культурно-освітніх зв'язків з цим регіоном є важливим напрямом диверсифікації зовнішньої політики України та розширення її присутності на азійських ринках.

АСЕАН у сучасних умовах виступає одним із ключових чинників забезпечення стабільності, безпеки та економічного зростання в Південно-Східній Азії. Організація поступово перетворюється на самостійний центр сили у світовій політиці, здатний впливати на процеси формування нового багатопольного світового порядку. Подальші перспективи розвитку АСЕАН пов'язані з поглибленням внутрішньої інтеграції, посиленням ролі у вирішенні регіональних конфліктів, адаптацією до викликів глобалізації та збереженням стратегічної автономії в умовах загострення геополітичної конкуренції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барщевський Є. І. Україна та АСЕАН: перспективи співпраці в ХХІ сторіччі // Є. І. Барщевський // Одеський Національний Університет. – 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2871/%d0%91%d0%b0%d1%80%d1%89%d0%b5%d0%b2%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d0%b0%20%d1%82%d0%b0%20%d0%90%d0%a1%d0%95%d0%90%d0%9d%20%d0%bf%d0%b5%d1%80%d1%81%d0%bf%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%b8%20%d1%81%d0%bf%d1%96%d0%b2%d0%bf%d1%80%d0%b0%d1%86%d1%96%20%d0%b2%20%d0%a5%d0%a5%d0%86%20%d1%81%d1%82%d0%be%d0%bb%d1%96%d1%82%d1%82%d1%96.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Дейнеко Д. Інтеграція України з Асоціацією держав Південно-Східної Азії // Дмитро Дейнеко // Юридична Газета. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/integraciya-ukrayini-z-asociacieyu-derzhav-pivdennoshidnoyi-aziyi.html>
3. Дмитро Кулеба відкрив перший в Україні Центр досліджень країн АСЕАН // Кабінет Міністрів України. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-vidkriv-pershij-v-ukrayini-centr-doslidzhen-krayin-asean>
4. Дмитро Кулеба: Україна та український бізнес отримують нові можливості в регіоні АСЕАН // Міністерство закордонних справ України. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-ukrayinskij-biznes-otrimayut-novi-mozhливosti-v-regioni-asean>

5. Потенціал розвитку відносин України та АСЕАН // ADASTRA. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://adastra.org.ua/blog/potencial-rozvitku-vidnosin-ukrayini-z-asean>

6. Ачарья А. Центральне місце АСЕАН залишається ключовим для врегулювання регіональних конфліктів // А. Ачарья., 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eastasiaforum.org/2023/12/06/asean-centrality-still-key-to-managing-regional-conflicts/>

7. АСЕАН: основні соціально-економічні показники // ASEAN. – 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2019/11/ASEAN_Stats_Leaflet_2019.pdf

8. АСЕАН на роздоріжжі: п'ять глобальних сил, що формують наше майбутнє // The ASEAN. – 2025. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://theaseanmagazine.asean.org/article/asean-at-the-crossroads-five-global-forces-shaping-our-future/>

9. Ачарья А. Становлення Південно-Східної Азії: міжнародні відносини регіону // А. Ачарья., 2012. – 408 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctvrf89gv>

10. Бартер С. Боротьба зі збройними конфліктами в Південно-Східній Азії: етнічна приналежність і відмінності (Елементи політики та суспільства в Південно-Східній Азії) / С. Бартер. – Кембрідж: Cambridge University Press, 2020. – (Elements in Politics and Society in Southeast Asia). [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://www.cambridge.org/core/elements/abs/fighting-armed-conflicts-in-southeast-asia/7CD22959DC7F83428DC1D50B2F8A7271>

11. Бунте М. Підсумок політичної трансформації М'янми з 2011 року / М. Бунте, П. Колнер, Р. Роувер., 2019. – 249 с. – (Journal of Current Southeast Asian Affairs; № 38). [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1868103420905140>

12. Валовий Внутрішній Продукт АСЕАН від 2017 до 2027 // STATISTA. – 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/796245/gdp-of-the-asean-countries/>

13. Генеральний Секретар АСЕАН // АСЕАН, 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/what-we-do/secretary-general-of-asean/>

14. Дебатес Р. Вибір Південно-Східної Азії: економічна, політична та геополітична інтеграція стикається з ускладненнями / Ресіна Дебатес // Observer research foundation. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.orfonline.org/expert-speak/southeast-asias-choices/>

15. Демократія у Південно-Східній Азії: досягнення, виклики та перспективи 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kofiannanfoundation.org/app/uploads/2018/04/Democrasy-in-Southeast-Asia.pdf>

16. Договір зони вільної торгівлі АСЕАН (АФТА) // АСЕАН. – 1992. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://asean.org/meetingreportparent/asean-free-trade-area-afta-council/>

17. Договір про дружність і співпрацю у Південно-Східній Азії // ASEAN, 1976. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/20131230235433.pdf>

18. Договір про зону, вільну від ядерної зброї в Південно-Східній Азії // АСЕАН, 1995. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/treaty-on-the-southeast-asia-nuclear-weapon-free-zone/>

19. Економічне співтовариство // АСЕАН. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/our-communities/economic-community/>

20. Енергетичний прогрес АСЕАН // АСЕАН. – 2025. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://aseanenergy.org/>

21. Загальна чисельність населення країн АСЕАН з 2018 по 2028 рік // STATISTA. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/796222/total-population-of-the-asean-countries/#:~:text=In%202021%2C%20the%20total%20population,Singapore%2C%20Thailand%2C%20and%20Vietnam>

22. Зміцнення співробітництва АСЕАН у галузі корисних копалин: перспективи розвитку Співробітництва корисних копалин АСЕАН (ДРАМС). // The ASEAN Secretariat. – 2022. – С. 24–58. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://aadcp2.org/wp-content/uploads/ДРАМС-Report-Public-version_final-1.pdf

23. Зовнішні партнери АСЕАН // АСЕАН. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/outward-looking-community/external-relations/>

24. Карозерс Т. Два Таїланди: протистояння політичних порядків і вкорінена поляризація / Т. Карозерс, А. Донох., 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://carnegieendowment.org/2020/08/18/two-thailands-clashing-political-orders-and-entrenched-polarization-pub-82438>

25. Ключові фігури АСЕАН 2021 – Джакарта, 2021. – 86 с. – (Секретаріат АСЕАН). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2021/12/ASEAN-KEY-FIGURES-2021-FINAL-1.pdf>

26. Комітет постійних представників при АСЕАН // АСЕАН. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/what-we-do/committee-of-permanent-representatives/>

27. Координаційна Рада АСЕАН // АСЕАН, 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/about-asean#community-council>

28. Лаос: свобода у світі 2022 [Електронний ресурс] // Freedom house. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/country/laos/freedom-world/2022>

29. Нові геополітичні тенденції та безпека в регіоні Асоціації держав Південно-Східної Азії, Китайської Народної Республіки та Індії (АСІ). // Asian Development Bank Institute. – 2013. – №412. – с. 5-14. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/1174/2013.03.15.wp412.geopolitical.trends.security.asean.prc.india.pdf?sequence=1>

30. Незмінна актуальність АСЕАН у мінливому глобальному геополітичному ландшафті. // The Diplomatic Insight. 2025 // [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://thediplomaticinsight.com/aseans-enduring-relevance-in-shifting-geopolitics/>

31. Паркс Т. АСЕАН як архітектор співпраці з регіонального розвитку; Просування центральної ролі АСЕАН і стимулювання дій для сталого розвитку / Т. Паркс, Л. Мараміс, А. Сунчінда., 2018. – 90 с. – (The Asia Foundation). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://think-asia.org/handle/11540/8970>

32. Південно-Східна Азія. Глобальні Відносини. Перспективи на 2025 рік. // Southeast Asia Public Policy Institute. – 2024. с. 20-31.

33. Перспективи АСЕАН в Індо-Тихоокеанському регіоні. // ASEAN. – 2019. – с. 1-5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://asean.org/asean2020/wp-content/uploads/2021/01/ASEAN-Outlook-on-the-Indo-Pacific_FINAL_22062019.pdf

34. Політика Індонезії // Indonesia investments. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.indonesia-investments.com/culture/politics/item65>

35. Політика, влада та зміни: що далі АСЕАН. // Eurasia Group. – 2021. – с. 4-19. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/sg/pdf/2017/05/politics-power-and-change-what-next-for-asean.pdf>

36. Природні ресурси // Invest SEA. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://investsea.org/natural-resources/>

37. Про АСЕАН // ASEAN, 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/about-asean>

38. Проблеми безпеки в Південно-Східній Азії – аналіз // EurasiaReview. – 2024. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://www.eurasiareview.com/03092024-security-issues-in-southeast-asia-analysis/>

39. Рамочна угода про всеобічне економічне співробітництво між АСЕАН та Республікою Індія // АСЕАН. – 2003. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/2003-Framework-Agreement-signed-copy.pdf>.

40. Рамочна угода про економічне співробітництво між АСЕАН та Китаєм // АСЕАН. – 2002. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://asean.org/wp-content/uploads/images/2013/economic/afta/ACFTA/6-2002%20-%20Framework%20Agreement%20on%20Comprehensive%20Economic%20Co-operation%20between%20ASEAN%20and%20China.pdf>

41. Роль АСЕАН в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні // Singapore Management University. – 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=1026&context=ami#:~:text=From%20its%20inception%20in%201967,in%20the%20Asia%20Pacific%20region.>

42. Саміт АСЕАН // АСЕАН. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/about-asean/asean-summit/>

43. Секретаріат АСЕАН // ASEAN, 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/what-we-do#asean-secretariat>

44. Соціальний розвиток // Економічна і соціальна комісія для Азії та Тихого океану. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unescap.org/our-work/social-development>

45. Список Національних представників, Генеральних Секретарів країн АСЕАН // ASEAN. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/12/Distribution-List-ASEAN-DGs-as-of-Dec-2022.pdf>

46. Співтовариство політичної безпеки АСЕАН // ASEAN. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/>

47. Стан Південно-Східної Азії 2022 // [Ш. Си, Д. Лин, Ситанонксай та ін.] // Звіт з дослідження. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2022/02/The-State-of-SEA-2022_FA_Digital_FINAL.pdf

48. Сполучені Штати підштовхують Південно-Східну Азію до Китаю // Modern Diplomacy. – 2025. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://moderndiplomacy.eu/2025/07/23/the-united-states-is-pushing-southeast-asia-towards-china/>

49. Сьомий енергетичний прогноз АСЕАН // ASEAN. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2023/04/The-7th-ASEAN-Energy-Outlook-2022.pdf>

50. Теменмерен А. Політичні зміни в Малайзії та їх економічні наслідки / А. Теменмерен. // Індійська рада світових справ. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=3&ls_id=6325&lid=4337

51. Тімбермен Д. Політика Філіппін за Дутерте: середньострокова оцінка / Девід Тімбермен., 2019. – 23 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://carnegieendowment.org/2019/01/10/philippine-politics-under-duterte-midterm-assessment-pub-78091>

52. Трансформація АСЕАН: Стратегії для досягнення інклюзивного та сталого зростання // Asian Development Bank Institute. – 2024. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/960106/transforming-asean-strategies-achieving-inclusive-and-sustainable-growth-rev1.pdf>

53. Угода про регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP) // АСЕАН. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-to-enter-into-force-on-1-january-2022/>

54. Угода про створення зони вільної торгівлі АСЕАН-Австралія-Нова Зеландія // АСЕАН. – 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/AANZFTA-legal-text-PRINTED-Signed.pdf>

55. Україна приєдналася до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії // УКРІНФОРМ. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3611386-ukraina-priednalasa-do-dogovoru-pro-druzbu-ta-spivrobotnictvo-v-pivdennoshidnij-azii.html>

56. Фрост Ф. АСЕАН у 30: Розширення, консолідація та проблеми Камбоджі // Френк Фрост // Foreign Affairs, Defence and Trade Group. – 1997. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.apf.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/CIB/CIB9798/98cib02

57. Хілл Х. Економічна інтеграція АСЕАН: особливості, досягнення, невдачі та майбутнє / Х. Хілл, Д. Менон., 2010. – 44 с. –

(Asian Development Bank). – (Серія робочих документів АБР про регіональну економічну інтеграцію; вип. 69). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://think-asia.org/handle/11540/1581>

58. Хартія АСЕАН // ASEAN, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/11.-October-2015-The-ASEAN-Charter-18th-Reprint-Amended-updated-on-05_-April-2016-IJP.pdf

59. Хоанг Т. Огляд горизонтів АСЕАН: стан Південно-Східної Азії на 2020 рік / Т. Хоанг, Г. Онг. – Сінгапур: Інститут Юсуфа Ісаака, 2020. – (10). [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/11704/ISEAS_Perspective_2020_15.pdf?sequence=1

60. Чжан Ю. Проблема дисбалансу економіко-соціального розвитку в АСЕАН / Ю. Чжан, С. Кімура, Оум. – Джакарта, 2012. – (В'єтнамська академія суспільних наук). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unescap.org/our-work/social-development>

61. Шляхи політичних змін у Південно-Східній Азії // NIKKEI Asia. – 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asia.nikkei.com/Politics/Kasit-Piromya-Southeast-Asia-s-paths-to-political-change>

62. Що означають для В'єтнаму нещодавні зміни у верхівці // The interpreter. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/what-recent-changes-top-mean-vietnam>

63. Це Бруней: свобода у світі 2022 // Freedom house. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/country/brunei/freedom-world/2022>
64. Як країни Південно-Східної Азії можуть співпрацювати для покращення енергетичної взаємопов'язаності // World Economic Forum. – 2024. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.weforum.org/stories/2024/07/south-east-asia-energy-transition/>
65. Slietsova A. Political upheavals and transitions in the context of Southeast Asia, Регіон – 2022: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців / Гол. ред. колегії Л.М. Немець. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022, – 212 с.
66. Van Der Kroef, J. M. Origins of the 1965 Coup in Indonesia: Probabilities and Alternatives // Journal of Southeast Asian Studies // Cambridge University Press, 3(2), pp. 277–298.
67. Panu Wongcha-um. Timeline: Thailand's Coups, Kings and Protests / Panu Wongcha-um, Kay Johnson. – 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/thailand-protests-youth-history-int-idUSKBN28S1BZ>
68. Goldman R. Myanmar's Coup, Explained / Russell Goldman. – 2021. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.nytimes.com/article/myanmar-news-protests-coup.html>
69. Cuddy A. Myanmar coup: What is happening and why? / Cuddy // BBC news. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-55902070>
70. Kershaw R. «Monarchy in South East Asia: The faces of tradition in transition» / Kershaw., 2002. – (Routledge)

71. Theoretical Explanations of the Prevailing Instability of Myanmar's Rakhine State // Sinmyung Park. – 2021. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.e-ir.info/2021/06/12/theoretical-explanations-of-the-prevailing-instability-of-myanmars-rakhine-state/>

72. Japan in Southeast Asia: Countering China's Growing Influence // SWP. – 2025. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.swp-berlin.org/publikation/japan-in-southeast-asia-countering-chinas-growing-influence>

73. India's Rising Profile in Southeast Asia and the Test of Strategic Relevance // Fulcrum. – 2025. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://fulcrum.sg/aseanfocus/indias-rising-profile-in-southeast-asia-and-the-test-of-strategic-relevance/>

74. Southeast Asia's Next Leap: Why the ASEAN-6 May Shape Your Future // The International Investor. – 2025. [Электронный ресурс] –
– Режим доступа:
<https://theinternationalinvestor.substack.com/p/southeast-asias-next-leap-why-the>